

Dopady zadlužování na současnou populaci

Karel Plíšek

Bakalářská práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Karel PLÍŠEK
Osobní číslo: H108229
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika

Téma práce: Dopady zadlužování na současnou populaci

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na (zejména sociální) rizika pramenící ze zadlužování současné populace,
- na hledání odpovědi na otázku, proč dochází k zadlužování, a jaký má tento stav dopad na kvalitu života,
- na možnosti řešení při nápravě tohoto stavu.

Součástí práce bude sociologický výzkum provedený kvalitativní metodou, zaměřený na zjištění příčin zadlužování a možnosti sociální pedagogiky k řešení současného stavu.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Jeníček, V., Foltýn, J. Globální problémy a světová ekonomika. Praha: C.H.BECK, 2003.
Klínský, P., Chromá, D., Tesařová, S., Janák, M. Finanční gramotnost – obsah a příklady z praxe škol. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, 2008.
Kohout, P. Cesta k rovnováze – ekonomická strategie pro ČR. Praha: TRITON, 2006.
Matoušů, B. Příčiny a důsledky růstu zadlužování domácností. VŠE, 2006.
Payne, J. a kolektiv. Kvalita života a zdraví. Praha: TRITON, 2005.
Potůček, M. Cesty z krize. Praha: SLON, 2011.
Vrbová, L. Už nikdy dlužníkem. Praha: COFET, 2009.
Další literatura bude obsažena v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Jaromír Pospíchal
Institut mezioborových studií

Datum zadání bakalářské práce:

16. března 2012

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2013

V Brně dne 16. března 2012

prof. PhDr. Pavel Múhlpachr, Ph.D.
vedoucí ústavu

PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

KAREL PLÍŠEK

Jméno, příjmení studenta

V Brně 1.3.2013

Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3;

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídí k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá problematikou zadlužování, což je výchozím tématem této práce. Teoretická část pojednává o příčinách a dopadech zadluženosti na současnou populaci, z pohledu sociální pedagogiky. Dále seznamuje s rizikovými skupinami obyvatelstva, náchylných k zadlužení. Praktická část je zaměřena na rozhovory s vybranými jedinci a zjištění jejich současného socioekonomického standartu.

Klíčová slova: Zadluženost, nezaměstnanost, bezdomovectví, lichva, finanční negramotnost, exekuce, kriminalita, kvalita života, závislost.

ABSTRACT

The bachelor thesis is focused on problems of indebtedness, which is default theme of the thesis. Theoretical part deals with causes and effects of the indebtedness at the present population in terms of social pedagogy. Further it introduces risk groups of population prone to debts. Practical part focuses on interviews with selected individuals and finding their current socioeconomic standard.

Keywords: Indebtedness, unemployment, homelessness, usury, financial illiteracy, execution, crime, quality of life, addiction.

Mé poděkování patří panu Mgr. Jaromíru Pospíchalovi za přínosnou a užitečnou metodickou pomoc a poskytované konzultace při zpracování mé bakalářské práce.

Také bych chtěl poděkovat své rodině za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytovali během studia a zpracování bakalářské práce.

Rovněž děkuji všem pedagogům Institutu mezioborových studií v Brně za úsilí, které věnovali mému vzdělání, čímž rozšířili můj obzor nejen v pohledu na rodinu a společnost.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Dopady zadlužování na současnou populaci“ zpracoval samostatně a použil jen literaturu uvedenou v seznamu literatury.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	8
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 RIZIKOVÉ SKUPINY POPULACE.....	11
1.1 NEZAMĚSTNANÍ	11
1.2 MLADÉ RODINY S DĚTMI.....	13
1.3 RODIČ SAMOŽIVITEL	14
1.4 SOCIÁLNĚ VYLOUČENÉ OSOBY.....	15
2 PŘÍČINY ZADLUŽENOSTI.....	17
2.1 FINANČNÍ NEGRAMOTNOST.....	17
2.2 PLATEBNÍ NESCHOPNOST – LICHVA.....	18
2.3 ZTRÁTA ZAMĚSTNÁNÍ.....	18
2.4 ZVYŠUJÍCÍ SE NÁKLADY NA ŽIVOBYTÍ.....	21
3 DOPADY ZADLUŽENOSTI.....	23
3.1 SOCIÁLNÍ DOPADY.....	23
3.2 PSYCHICKÉ DOPADY	28
3.3 EKONOMICKÉ DOPADY	30
II PRAKTICKÁ ČÁST	32
4 SOCIOLOGICKÝ VÝZKUM	33
4.1 POUŽITÁ METODA VÝZKUMU	33
4.2 VÝBĚR RESPONDENTŮ	34
4.3 ZÍSKANÁ DATA.....	36
4.4 ANALÝZA ZÍSKANÝCH DAT	51
ZÁVĚR... ..	53
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	55
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....	57
SEZNAM TABULEK	58
SEZNAM GRAFŮ.....	59

ÚVOD

Ve své práci bych se rád zaměřil na zadluženost jako jeden z největších novodobých sociálních problémů, který ztěžuje a komplikuje naše soužití v současné společnosti. Smutným faktem se stává, že v současnosti většina lidí žijící důstojným způsobem života, který naplňuje jejich potřeby, musí být zadlužena. V této době je to beze sporu téměř až povinná podmínka pro dosažení lepšího života, ať už se jedná o vlastní bydlení, a tím i dosažení určité nezávislosti nebo dopřání si materiálních hodnot, na které by se svým příjmem nikdy nedosáhla. Záleží tedy na tom, jak se zadlužit a neskončit v rukou exekutorů či jiných peníze vymáhajících subjektů.

V teoretické práci se zaměřím na dopady a příčiny zadluženosti na současnou populaci z pohledu sociální pedagogiky, jak těmto nepříjemným situacím předcházet a působit preventivně na občany tímto problémem zasažené. U rizikové skupiny zadlužených, mezi které patří nezaměstnaní nebo sociálně nepřizpůsobiví, jsou zpravidla dopady zadluženosti rozsáhlé a mnohdy mají na tyto jedince a jejich nejbližší fatální následky. Mohou působit v přímé souvislosti se vznikem sociálního vyloučení ve formě bezdomovectví nebo sociálně patologických jevů. Těmto lidem pomůžeme už jenom tím, že je nebudeme ignorovat a předstírat, že tyto problémy nás vůbec nezajímají a nijak se nás netýkají, neboť nikdo neví, zda se sám taky nedostane na dno společnosti. A nikomu z nás se jistě nebude líbit to, že svým dětem nebudeme moci obstarat dostatečné vzdělání. V krajním případě jim nebudeme moci zajistit ani základní životní potřeby, což může skončit i odebráním dětí z péče rodičů.

Praktická část je zaměřena na získání informací týkajících se problémů se zadlužením, zejména sociálně slabých a vyloučených jedinců, se kterými byl proveden rozhovor kvalitativní metodou prostřednictvím sociologického výzkumu. Rozhovory probíhaly na základě předem připravených okruhů a byly prováděny pouze se souhlasem respondenta.

Nejprve bychom se měli seznámit s pojmem zadluženost, který je stěžejní pro tuto práci. Co je zadluženost? Obecně bychom mohli tento výraz nazvat situací, kdy jeden subjekt má vůči jinému subjektu jistý závazek, který je povinen vyrovnat. V případě neplnění svého závazku se tento subjekt vystavuje určitému riziku, který je spjatý s jeho sociálním postavením.

Zadluženost a chudoba se stává globálním problémem, který se v průběhu desetiletí stále více prohlubuje a vzrůstá jeho závažnost. Charakter problému se s časem nemění pouze

kvantitativně, nýbrž i kvalitativně. Problém mezinárodní zadluženosti se stal jedním z nejsložitějších problémů, který v současnosti světová ekonomika řeší. Řešení zadluženosti nelze hledat pouze na národních či regionálních úrovních, důležité je úsilí celé lidské společnosti.¹

Z širšího pohledu se může jednat o státy, které hospodaří s nevyrovnanými státními rozpočty. Jsou zde i firmy, které se zadlužují buď z důvodu investic do modernizace nebo z nedostatku odbytu či špatného hospodaření firmy. Pokud je na této úrovni snižená schopnost zachycovat nové technologie a inovace, ovlivňuje to nejen konkurenceschopnost výrobků jednotlivých zemí, ale i dlouhodobě poznamenává vývoj domácí míry úspor.¹

Z užšího hlediska zde velkou roli hraje jedinec a rodina, právě tato problematika bude pro moji práci rozhodující.

Problém vzniklý při zadluženosti se může prohlubovat v případě, že se zadlužený subjekt rozhodne řešit půjčku půjčkou, což se v mnohých případech stává. Náhle se subjekt vyskytne v začarovaném kruhu splácení úvěrů s nemalými úroky, situace potom často končí krachem a to jak finančním, tak i psychickým.

Zadluženost má rozmanitou podobu a týká se celé škály osob zařazených do různých sociálních vrstev. Proto bychom mohli zadlužené jedince rozdělit do několika skupin, které tímto svojí pozici ve společnosti dávají v sázku.

Cílem práce je seznámit s problematikou zadlužování a jejím dopadem na současnou populaci.

¹ JENÍČEK, V., FOLTÝN, J. *Globální problémy a světová ekonomika*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck. 2003. (str. 161-162). ISBN 80-7179-795-2

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RIZIKOVÉ SKUPINY POPULACE

Jako první a nejvíce ohroženou skupinou jsou jedinci s nízkými nebo dokonce s žádnými příjmy. U této skupiny osob, jejichž počet v naší společnosti neustále roste, stačí velmi málo, aby se dostali do dluhové pasti, ze které již není úniku. Do této příjmové skupiny osob lze zařadit zejména nezaměstnané a sociálně vyloučené jedince, zařadit sem můžeme i špatně placené pracovníky s velkými rodinami a matky samoživitelky. Další rizikovou skupiny tvoří mladé rodiny s dětmi, které mají velké vedlejší výdaje.

Je zřejmé, že souhrou okolností dochází k pohybu mezi jednotlivými skupinami. Například jedinec patřící do skupiny samoživitele, nemá v dnešní době jisté zaměstnání se stálým platovým ohodnocením. Pokud o práci přijde, můžeme ho řadit mezi nezaměstnané, což je pro rodiče samoživitele krizová situace a ocitá se přímo na pokraji zhroutení všech životních jistot. Naopak pokud samoživitel najde nového partnera (pracujícího), dochází většinou ke zlepšení finanční situace v rodině a můžeme mluvit o úplné rodině s dětmi.

1.1 NEZAMĚSTNANÍ

Nezaměstnaný člověk je dle Mezinárodní organizace práce (ILO)² ten, kdo je práce schopný, momentálně nemá práci, aktivně ji hledá a přesto nemůže najít.

Dle ekonomické teorie se za nezaměstnaného považuje každá osoba starší 15 let, která není zaměstnaná, aktivně hledá práci a je schopna nastoupit do nového zaměstnání do 14 dnů.³

Nezaměstnanost má značný vliv na celou společnost, nejen na život nezaměstnaného jedince. Každý nezaměstnaný prožívá tuto situaci jinak, záleží na jedinci a na sociální kategorii (pohlaví, kvalifikovanost, věk atd.), ve které se nachází. Nezaměstnaný pocítí především pokles životní úrovně související s přísunem příjmů, ale i další důsledky ztráty práce ve formě psychického strádání, omezení sociálních kontaktů a rozbourání denního režimu. Nezaměstnanost jednoho člena rodiny má vliv na celou rodinu. Především dlouhodobá nezaměstnanost je chápána z ekonomického hlediska rodiny jako problém. Čím déle nezaměstnanost trvá, tím více se zhoršuje finanční i existenční situace rodiny. Vyžít pouze z podpory znamená pro rodinu nezaměstnaného velké snížení životní úrovně. Základní potřeby takto postižených rodin potom pokrývá podpora z nezaměstnanosti nebo

² ILO, neboli Mezinárodní organizace práce je dílčí speciální organizace OSN podporující příležitosti k získání zaměstnání, zároveň podporuje lidská a pracovní práva. Zdroj: *International Labour Organization* [Online]. 1996-2012 [cit. 2012-10-11]. Dostupné z: <<http://www.ilo.org/global/about-the-ilo/who-we-are/tripartite-constituents/lang--en/index.htm>>.

³ PAVELKA, T. *Makroekonomie. Základní kurz*. 3. vydání. Melandrium, 2007.

sociální podpora (dávka hmotné nouze, příspěvek na bydlení). Mnohdy příjmy z podpor ani nepokryjí veškeré výdaje rodin, ty se potom zadlužují a následné splátky jen těžce splácí. Podmínka vyplacení podpory v nezaměstnanosti je pro nezaměstnaného zdržení se jakékoli činnosti klasifikované jako zaměstnání. Někteří nezaměstnaní podporu v nezaměstnanosti nedostávají vůbec, a to pokud nesplňují požadavky pro její získání nebo překročili dobu, po kterou se podpora čerpá. Vysoká podpora by snižovala motivaci mladých lidí hledat novou práci. Potom mohou nezaměstnaní žádat o příspěvek na bydlení a dávky hmotné nouze, která je počítána na základě životního minima. Přiznání této podpory však souvisí se zkoumáním majetkové a finanční situace rodiny, což je pro mnohé velmi deprimující.⁴

Riziko nezaměstnanosti postihuje celou populaci, jsou ale určité skupiny, kde je toto riziko daleko větší. Patří sem osoby s nízkou nebo žádnou kvalifikací, lidé s nízkým vzděláním, mladí a naopak staří lidé, ženy s malými dětmi, zdravotně postižení, romské etnikum nebo noví imigranti. Stejně tak tyto skupiny obyvatel mohou mít menší šanci najít si novou práci a tím se jejich nezaměstnanost prodlužuje. Obecně lze tvrdit, že druh zaměstnání předurčuje i způsob jeho ztráty.⁵

Finanční podpora v nezaměstnanosti zmírňuje pouze ekonomické důsledky ztráty práce. Ztráta práce s sebou však nese i zdravotní a psychické důsledky. Velká skupina nezaměstnaných propadá depresím a nejistotě, podléhají narušenému dennímu režimu. Záleží však na jedinci, jeho psychické odolnosti a především na sociálním zázemí, neboť právě podpora ze strany rodiny je pro nezaměstnaného nejdůležitější. Ztráta zaměstnání přináší i důsledky ve formě narušeného zdraví. Citlivější jedinec může trpět zdravotními problémy způsobenými psychologickými faktory ve formě astmatu, vysokého tlaku, cukrovky a v neposlední řadě srdečními poruchami.⁶

Po uplynutí podpůrní doby již nezaměstnaný může pobírat pouze podporu sociální a to v případě, že žije v odpovídajících majetkových a finančních podmínkách.

⁴ MAREŠ, P. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. 3. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. str. 74-90. ISBN 80-86429-08-3.

⁵ MAREŠ, P. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. 3. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. str. 74-90. ISBN 80-86429-08-3.

⁶ BUCHTOVÁ, Božena. *Nezaměstnanost: psychologický, ekonomický a sociální problém*. Vydání 1. Praha: Grada, 2002. str. 85-154. ISBN 80-247-9006-8.

Zvláště při dlouhodobé nezaměstnanosti můžeme mluvit o alarmující situaci, kdy nezaměstnaný nemá ani na základní potřeby nutné pro život, natož na splácení úvěrů. Velmi se snižuje životní úroveň rodiny.

Nezaměstnanost je pro zadluženou rodinu obrovským finančním zatížením, které mnohdy končí neschopností splácet úvěr.

1.2 MLADÉ RODINY S DĚTMI

Rodiny s dětmi (s jedním dítětem), ať už mluvíme o sezdaných párech, či o párech žijících v jedné domácnosti bez uzavření sňatku, jsou nejčastější a zároveň nejohroženější skupinou při braní úvěru. Právě tato skupina si nejčastěji potřebuje pořídit hypotéku na bydlení, či leasing na auto, půjčky na domácí vybavení, dokonce na dovolenou atd. V podstatě nezáleží, za jakým účelem si rodina půjčuje peníze, půjčku musí splatit vždy v řádném termínu, většinou po periodicky se opakujícím období, nejčastěji jednou měsíčně. Rodina se může snadno dostat do problémů a přestane být schopna úvěry splácet, stačí ztráta práce jednoho z partnerů, dlouhodobější či závažná nemoc, anebo rozvod. Potom se rodinný rozpočet značně vychýlí, neboť dojde k náhlým změnám v příjmech, kdežto výdaje většinou zůstávají podobné. I to, že by si nezaměstnaný partner záhy našel zaměstnání, nemusí znamenat navrácení rodiny do původní situace, neboť může jít o práci hůře placenou či práci na poloviční úvazek.

Právě pro mladé rodiny s dětmi je zásadní půjčkou hypotéka na bydlení. Nízké příjmy spolu s rizikem ztráty zaměstnání činí stále složitější pořízení nového bydlení a zároveň mohou komplikovat udržení toho stávajícího. Rodina s nízkými příjmy na hypotéku nedosáhne. Zásadní je také počet členů rodiny. Pokud rodina nemá postačující příjmy ani na placení nájemného, může žádat o sociální dávky na bydlení. Zatím co výše nájmu roste, dávky na bydlení se stále snižují, nebo se zvyšují neúměrně. Problém bydlení je komplikován nejen finanční stránkou rodiny, ale i důsledkem zhoršující se stability rodiny.⁷

V dřívější době chudoba postihovala spíše rodiny, které si pořídily příliš mnoho potomků. V dnešní době postačí velké části rodin pořízení jednoho dítěte, aby zaznamenala snížení životní úrovně. Čím více dětí, tím jsou náklady pro rodinu vyšší. Narozením dítěte získává

⁷ KELLER, Jan. *NOVÁ SOCIÁLNÍ RIZIKA a proč se jim nevyhneme*. Vydání 1. Praha: Slon, 2011. ISBN 978-80-7419-059-9.

rodina nárok na rodičovský příspěvek. Rodiny s nižšími příjmy mají nárok i na porodné a mohou získat i přídavek na dítě.⁸

Musím poukázat na fakt, že páry v produktivním věku, které děti zatím nemají, nebo jejich děti z domu již odešly a tyto páry žijí samy, jsou odolnější proti novodobým sociálním rizikům, tedy i finančně lépe zabezpečení s menšími výdaji. Tyto páry nejsou ohroženy nezaměstnaností takovou měrou jako páry s dětmi a neúplné rodiny s dětmi. Keller J. (2011) uvedl, že nejúspěšnější je člověk bezdětný a s vysokoškolským vzděláním, jen ten prý dokáže řídit svůj život bez rušivých zásahů a minimalizuje tak hrozbu sociálních rizik, která by se ho mohla týkat.⁹

1.3 RODIČ SAMOŽIVITEL

Současná doba s sebou nese nová úskalí pro celou společnost lidí. Pro rodiče samoživitele, ať už pro otce či matku, není snadné zabezpečit své dítě (děti) z jednoho příjmu. Dříve platilo pravidlo, že žena samoživitelka, která vychovává děti sama a nepracuje, nemůže své děti uživit. V dnešní době není lehké pro většinu samoživitelek uživit své děti, ani tehdy, když placenou práci mají.¹⁰

Náklady na živobytí se stále zvyšují. Nájem, poplatky za elektřinu, plyn a vodu, ceny potravin a nutného spotřebního zboží stále rostou, platy v zaměstnání jsou stále stejné nebo rostou pouze pozvolna. Tato situace není příznivá pro nikoho, natož pro samoživitele pohybující se na hranici chudoby. Pokud náklady na živobytí převyšují příjmy domácnosti a tento stav trvá dlouhodobě, vede to neúplné rodiny k nuceným půjčkám. Když se neúplná rodina nachází v takovéto situaci, půjčku od banky nedostane, a tak je nátlakem dohnána k půjčce od neověřených subjektů, které se většinou vyžívají v podvodných praktikách a vysokých úrocích.

Rodiče samoživitelé jsou nejvíce ohroženi nezaměstnaností, což je další nepříznivá okolnost. V neúplných rodinách se samoživitel stará o rodinu po všech stránkách, nejen finanční, ale musí si osvojit celou škálu povinností a činností nutných pro chod domácnosti, zvláště pokud byl předtím zvyklý na výpomoc partnera. Pokud onemocní dítě, musí s ním být rodič doma, musí sloučit pracovní dobu se školní docházkou, s časem vyzvednutí dítěte

⁸ KOTÝNKOVÁ, Magdalena. *Sociální ochrana chudých v České republice*. Praha: Nakladatelství Oeconomica, 2007. str. 36-37. Vysoká škola ekonomická v Praze. ISBN 978-80-245-1302-7.

⁹ KELLER, Jan. *NOVÁ SOCIÁLNÍ RIZIKA a proč se jim nevyhneme*. Vydání 1. Praha: Slon, 2011. ISBN 978-80-7419-059-9.

¹⁰ KELLER, Jan. *NOVÁ SOCIÁLNÍ RIZIKA a proč se jim nevyhneme*. Vydání 1. Praha: Slon, 2011. ISBN 978-80-7419-059-9.

ze školky. Pracovat na směny se zdá být pro neúplnou rodinu téměř nemožné, neboť se práce nedá sladit s péčí o domácnost a její členy. To jsou důvody, proč většinou rodiče z neúplných rodin trpí dlouhodobou nezaměstnaností, nebo proč jsou jejich zaměstnání pouze krátkého trvání. Právě střídání prací dále ovlivňuje finanční situaci v rodině, neboť v zaměstnání s krátkým trváním nemají šanci postupu, dostanou pouze nástupní plat.

Samoživitelé mohou také čerpat různé podpory od státu. Dle příjmů v domácnosti mají nárok na dávky v hmotné nouzi, přídavky na dítě, příspěvek na bydlení a sociální příplatek.¹¹

1.4 SOCIÁLNĚ VYLOUČENÉ OSOBY

Zároveň je tato problematika úzce spojená s problematikou sociálně nepřízpůsobivých občanů.

Proces sociálního vylučování (sociální exkluze) lze vysvětlit jako vyřazování jedince či více osob ze společnosti spolu s odepřením práv a povinností vyplývajících ze soužití ve společnosti. V podstatě je to celkové vyloučení ze sociálního a ekonomického života společnosti, vytěsnění na samý okraj společnosti s odepřením zdrojů, které jsou přístupné pro převážnou míru populace. Sociální vyloučení může být důsledkem chudoby, nezaměstnanosti, sociálně patologické charakteristiky či na základě náboženské, kulturní nebo jazykové odlišnosti. Mezi příčiny můžeme řadit i diskriminaci obecně. Seznam nejvíce ohrožených jedinců či celých skupin ohrožených vyloučením ze společnosti je rozsáhlý, patří sem např. dlouhodobě nezaměstnaní, lidé chudí nebo s nízkými příjmy, nekvalifikovaní, mladí bez pracovních zkušeností, lidé s handicapem, drogově závislí, osoby vyrůstající v problémových rodinách, delikventi, imigranti či odlišné minority.¹²

O problematice sociálně vyloučených jedinců nelze mluvit jen na úrovni ekonomické, tedy rozdílu mezi chudými a bohatými. Sociální vyloučení může být způsobeno více faktory, které se mnohdy prolínají. Obecně se hovoří o čtyřech hlavních faktorech:

Jedinec či kolektiv může být odmítnut většinovou společností na základě své kulturní, náboženské či jiné odlišnosti.

¹¹ KOTÝNKOVÁ, Magdalena. *Sociální ochrana chudých v České republice*. Praha: Nakladatelství Oeconomica, 2007. str. 36-37. Vysoká škola ekonomická v Praze. ISBN 978-80-245-1302-7.

¹² MAREŠ, Petr. *Faktory sociálního vyloučení*. Vydání 1. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2006. ISBN 80-87007-15-8.

Jedinec či skupina, se může sama vyčlenit ze společnosti a to potom vede k vytváření komunit, které se mnohdy kulturně, jazykově či nábožensky liší od převažující společnosti.

Odlišné osobní charakteristiky vylučovaných od převažující společnosti, např. nízká úroveň vzdělání či ekonomické hledisko.

Jedinec či skupina může být vylučována ze společnosti majoritní zcela nevědomě a nezávisle na vůli převažující společnosti. Zde hraje roli např. chování místních trhů práce, nedostatečné či nevyhovující občanská vybavenost daného území nebo špatná úroveň životního prostředí.¹³

Lze předpokládat, že sociálně nepřizpůsobiví, ať už jednotlivci či skupiny, jsou vyřazeni ze společnosti zejména spolupůsobením prvních třech faktorů. V České republice je toho důkazem situace Romů. V očích české populace je právě většina romské populace brána jako sociálně nepřizpůsobivá. Na Romy je takto nahlíženo kvůli jejich odlišnému etniku, jinému morálnímu a kulturnímu chování a nízkému stupni integrity s naší kulturou. K lepšímu názoru na romské etnikum nepřispívá ani fakt, že většina Romů je nezaměstnaných a chudých, bydlí v takřka neobyvatelných podmínkách v devastovaných oblastech, ani to, že jejich potomci ve velké míře navštěvují zvláštní školy, povětšinou pobírají nejrůznější sociální dávky od státu. Jakožto vyloučení ze společnosti, Romové chtě, nechtě, postrádají kvalifikaci a dobré vzdělání, což je pro dnešní civilizaci velmi rozhodující měřítko.¹⁴

Předpokládá se, že sociálně nepřizpůsobivý občan je i sociálně vyloučený, bez přístupu ke kvalitním zdrojům využívaným majoritní společností, bez pracovní příležitosti, na hranici chudoby. Takovýto občan žije ze sociálních dávek pobíraných od státu, ty pokryjí jeho základní potřeby nutné pro život.

¹³ MAREŠ, Petr. *Faktory sociálního vyloučení*. Vydání 1. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2006. ISBN 80-87007-15-8.

¹⁴ MAREŠ, Petr. *Faktory sociálního vyloučení*. Vydání 1. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2006. ISBN 80-87007-15-8.

2 PŘÍČINY ZADLUŽENOSTI

Příčin zadluženosti existuje celá škála. Většina průměrných lidí si na pořízení vlastního domu či bytu musí půjčit peníze. Povětšinou se jedná o hypotéku, kterou budou splácet celý zbytek svého produktivního života.

2.1 FINANČNÍ NEGRAMOTNOST

Finanční negramotností se rozumí neschopnost porozumět finančním službám nebo finančním produktům. Obecně můžeme za finanční negramotnost považovat fakt, že si jedinec neumí řádně spočítat celkové vynaložené či přijaté finance, není schopen orientovat ve finančních prostředcích.¹⁵

Základním příkladem finanční negramotnosti jedince můžeme nazývat deficit domácího rozpočtu. Můžu potkat každou rodinu, pokud nehosподаří správně se svými financemi, zvláště pokud domácnost nemá finanční rezervu. Řešením problému se stává čerpání úvěru.

Krizovou situací se ovšem stává opakovaný deficit finančních prostředků v domácnosti. Pokud nechce rodina vstoupit do začarovaného kruhu braní půjček a následného splácení, je třeba zamyslet se nad řešením této zdánlivě neřešitelné situace. V úvahu přichází hned dvě možnosti, jak dosáhnout kýženého výsledku. Jednou je zvýšení příjmů, druhou možností je snížení výdajů domácnosti.¹⁶

Výdaje můžeme dělit na výdaje kontrolovatelné a pevné. Pevné výdaje můžeme měnit pouze v dlouhodobém časovém horizontu. Pro vyrovnání domácího finančního deficitu je vhodnější snižování výdajů kontrolovatelných, např. snížit výdaje, které nejsou nutné pro život – tedy výdaje za alkohol, cigarety, výdaje poskytnuté na uskutečnění koníčků či zábavu. Zvýšení příjmů lze provést krátkodobě, v podobě prodeje osobního majetku nebo dlouhodobě získáním lépe placeného zaměstnání.¹⁷

Je třeba občany v této oblasti nadále vzdělávat, zdokonalovat jejich představu a orientaci ve finančních službách a produktech. Snažit se jedince naučit efektivně nakládat s osobními finančními prostředky.

¹⁵ KLÍNSKÝ, P., a spol. *Finanční gramotnost – obsah a příklady z praxe škol*. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, 2008. ISBN 978-80-87063-13-2.

¹⁶ KLÍNSKÝ, P., a spol. *Finanční gramotnost – obsah a příklady z praxe škol*. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, 2008. ISBN 978-80-87063-13-2.

¹⁷ KLÍNSKÝ, P., a spol. *Finanční gramotnost – obsah a příklady z praxe škol*. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, 2008. ISBN 978-80-87063-13-2.

2.2 PLATEBNÍ NESCHOPNOST – LICHVA

Lichvářství lze očekávat především u půjček od soukromých poskytovatelů půjček. K možnosti půjčit si od soukromých poskytovatelů půjček se lidé uchylují po zamítnuté žádosti o úvěr v bance. Dalším důvodem se stává fakt, že se lidem jednoduše více zamlouvá podmanivá smlouva těchto soukromníků, neboť kompozice této smlouvy je postavena tak, aby se laikovi půjčka zdála výhodná. Lichváři jednají povětšinou cíleně, poskytují půjčky těm, kteří mohou mít následně problémy se splácením. Své oběti postupně zadlužují na celý život. Při nesplacení jedné ze splátek jsou zde smlouveny vysoké úroky či poplatky, které ve výsledku mohou dosáhnout i 100% půjčené částky. Poplatky se u každé další neuhrazené splátky neúměrně zvyšují.

Lichva je považována za úmyslný majetkový trestný čin.

Definice lichvářství je v zákoně vysvětlena jako činnost, při které někdo zneužije slabosti, tísně nebo nezkušenosti ostatních za účelem sebeobohacování. Ví, že jedná v hrubém nepoměru poskytování služeb a jejich placení.¹⁸

2.3 ZTRÁTA ZAMĚSTNÁNÍ

Obecně platí, že žadatelé o úvěr musejí mít trvalé příjmy, v opačném případě úvěr u banky nezískají. Tudíž se předpokládá, že člověk, který o půjčku žádá je zaměstnaný a má trvalý měsíční příjem, nebo podniká. S tímto povědomím si žadatel (klient) úvěr sjednává. Bohužel, dnešní míra nezaměstnanosti naznačuje, že si žadatel nemůže být jist svým zaměstnáním a jeho trváním po celou dobu splácení. Šance, že žadatel přijde během splácení úvěru o práci, roste s dobou trvání úvěru.

Pokud budeme na ztrátu zaměstnání pohlížet jako na příčinu zadlužení rodiny, které nestačí snížené příjmy na pokrytí životních potřeb nebo k udržení životní úrovně, není příliš vysoká šance, že potřebný finanční obnos získá v bance. Rodina nacházející se v takové situaci většinou upadá do spárů lichvářů, čímž si životní situaci neulehčí. Viz. Kapitola 2.2 Platební neschopnost – lichva, str. 19.

Jak již bylo zmíněno výše, nezaměstnaný má nárok na podporu v nezaměstnanosti. Podpora v nezaměstnanosti byla v roce 2012 vyplácena uchazečům o zaměstnání dle zákona o zaměstnanosti č. 435/2004 Sb.

¹⁸ Zákon č. 40/2009 Sb., § 218, trestní zákoník.

Tabulka 1 – Doba pobírání podpory v nezaměstnanosti
v závislost na věku nezaměstnaného

Délka pobírání podpory v nezaměstnanosti	
Věk nezaměstnaného	Délka v měsících
do 50 let	5
50-55 let	8
nad 55 let	11

Zdroj hodnot: Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti.

Pokud má nezaměstnaný nárok na podporu v nezaměstnanosti, pobírá ji po pouze určitou dobu (tzv. podpůrní dobu) uvedenou v tabulce, záleží zde na věku nezaměstnaného. Jak vyplývá z tabulky, čím je člověk starší, tím déle podporu přijímá. Podpora v nezaměstnanosti se vypočítává podle průměrného čistého výdělku v předchozím zaměstnání.

V další tabulce je výpočet podpory v nezaměstnanosti pro uchazeče o zaměstnání v jednotlivých měsících podpůrní doby. Lze předpokládat, že největší skupina zadlužených lidí je ve věku do 50 let, tzn. pobírají podporu po dobu 5 měsíců a tento fakt je zahrnut ve výpočtu. V mém výpočtu pobíral nezaměstnaný v předchozím zaměstnání plat 15 000Kč.

Tabulka 2 – Výpočet podpory v nezaměstnanosti

Výpočet podpory v nezaměstnanosti		
Měsíc	Procenta ze mzdy	Výše podpory v Kč
1	65	9750
2	65	9750
3	50	7500
4	50	7500
5	45	6750
Při rekvalifikaci	60	9000
Průměrná mzda v předchozím zaměstnání		15000

Zdroj hodnot: Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti.

Dle tabulky je patrný značný rozdíl finančních příjmů zaměstnaného a nezaměstnaného člověka. Při takovémto snížení měsíčních příjmů musí rodina tvrdě snížit své výdaje a snížit tak svoji životní úroveň, zvláště pokud je nezaměstnanost člena rodiny dlouhodobá.

Nezaměstnanost můžeme rozdělit do několika typů:

Frikční nezaměstnanost – jedná se o krátkodobou nezaměstnanost, do které spadají především absolventi škol nebo lidé, kteří si zaměstnání právě mění.

Strukturální nezaměstnanost – jde o nezaměstnanost, kdy je nedostatek kvalifikovaných a potřebných pracovníků na daném trhu práce. Tuto nezaměstnanost lze částečně zlehčit např. rekvalifikací.

Cyklická nezaměstnanost – tato vzniká především v dobách finanční krize a závisí na hospodářské aktivitě daného státu.

Sezónní nezaměstnanost – nezaměstnanost, kdy kolísá poptávka s nabídkou po pracovních místech na trhu práce. Především v odvětví stavebnictví či zemědělství.

Skrytá nezaměstnanost – do této skupiny patří jedinci, kteří si práci nehledají a nejsou ani registrovaní jako nezaměstnaní na příslušných úřadech práce. Tvoří ji především mladí lidé.¹⁹

Dále můžeme nezaměstnanost řadit dle různých druhů:

Dobrovolná nezaměstnanost – jak již z názvu vyplývá, jedná se o dobrovolné rozhodnutí osob, být nadále nezaměstnan, obecně práci hledají, ale za vyšší mzdu než je nabídnuta na trhu práce. Pokud jim není nabídnuta práce s danou mzdou, raději se věnují aktivitám ve svém volném čase.

Nedobrovolná nezaměstnanost – do této skupiny se řadí nezaměstnaní, kteří aktivně hledají práci, jsou ochotni pracovat za přijatelnou mzdu, avšak není jim nabídnuto vhodné pracovní místo.

Krátkodobá nezaměstnanost – je nezaměstnanost, která trvá dobu kratší než pět měsíců. Po tuto dobu pobírá nezaměstnaný podporu v nezaměstnanosti (má-li na ni právo) a nemusí být tak ohrožena životní úroveň a sociální postavení nezaměstnaného.

Dlouhodobá nezaměstnanost – nezaměstnanost trvající více jak pět měsíců. Nezaměstnaný je ohrožen i ze sociálního hlediska – úpadek životní úrovně, postavení ve společnosti, selhání návyků, atd.

Sociální nezaměstnanost – nezaměstnaní pracují v zaměstnání sezónního typu. Část roku mají placené zaměstnání a mimo sezónu se z nich stávají nezaměstnaní.²⁰

¹⁹ MUSELÍKOVÁ, M., VAŇKOVÁ, Z., VODIČKOVÁ, M. *Právo v sociální oblasti*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2006. s. 101-103.

²⁰ MUSELÍKOVÁ, M., VAŇKOVÁ, Z., VODIČKOVÁ, M. *Právo v sociální oblasti*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2006. s. 101-103.

2.4 ZVYŠUJÍCÍ SE NÁKLADY NA ŽIVOBYTÍ

Zvyšující se daně, rostoucí ceny paliva, měnící se měnový kurz atd., to vše jsou faktory ovlivňující ceny spotřebního zboží, služeb a potravin. Nezáleží na využití, ceny postupně stoupají i u každodenně využívaných potřebných statků a potravin. Rostoucí ceny za elektřinu, plyn či vodu, zdražování potravin a paliv poznamenávají všechny rodiny. Záleží na počtu a věku členů rodiny, celkových příjmů domácnosti a životní úrovni rodiny. Za jednu z nejvíce ohrožených skupin lze považovat mladou rodinu s dětmi (úplnou či neúplnou).

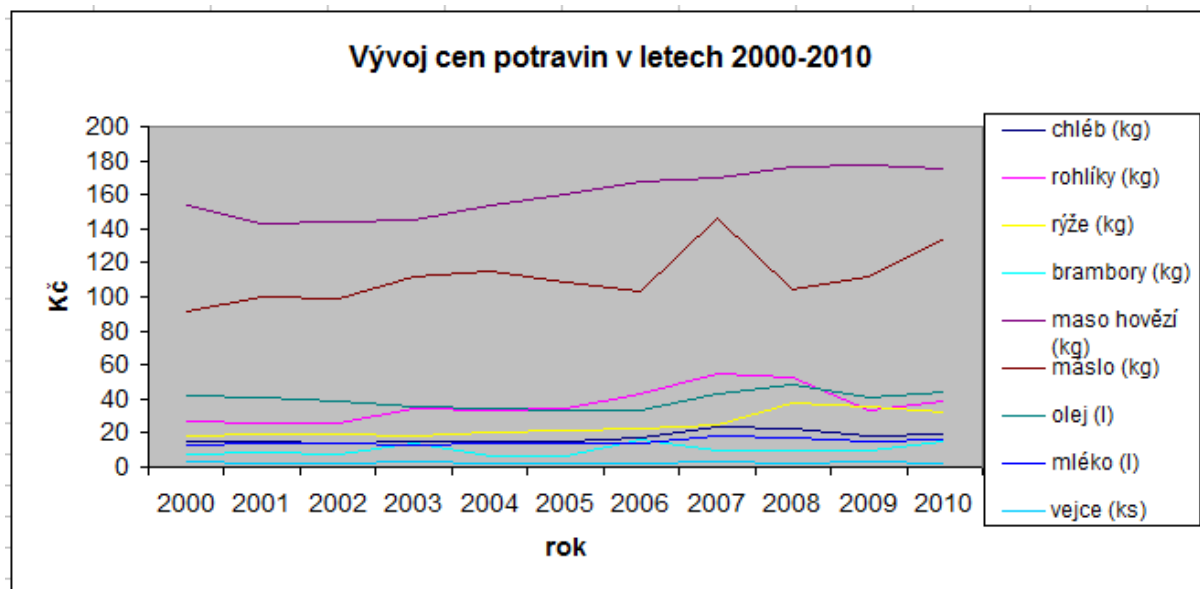
Pro modelovou situaci si vytvoříme rodinu, kdy je muž v lepším případě zaměstnan, žena je na rodičovské dovolené, jedno dítě šestileté školou povinné a druhé dítě jednoleté doma s matkou. Není třeba konkrétních čísel, stačí si představit podprůměrnou mzdu, kterou obyčejný pracující člověk v našem státě dostává, přičíst rodičovský příspěvek a dále odečíst základní potraviny, výdaje za bydlení (nájem / hypotéka / společný fond, elektřina, plyn, voda), výdaje na dopravu (do práce, do školy, na nákup), potřeby nutné pro kojence (sunar, pleny, kosmetika), školní potřeby, oblečení a obuv a ostatní výdaje (např. léky, pojistky, paušál atd.). Mzda ani zdaleka neroste rapidní rychlostí jako ceny statků a služeb. Není proto divu, že rodina už prostě nevystačí se svými příjmy a shání peníze v podobě nejrůznějších půjček. Přitom půjčky na základní potřeby již hraničí s možností vůbec vyžít, v tom případě se takové půjčky těžko splácí, neboť na splátky již nevystačí peníze a tím vznikají další potíže.

Pro zajímavost jsou v mé práci k této kapitole vloženy dva grafy.

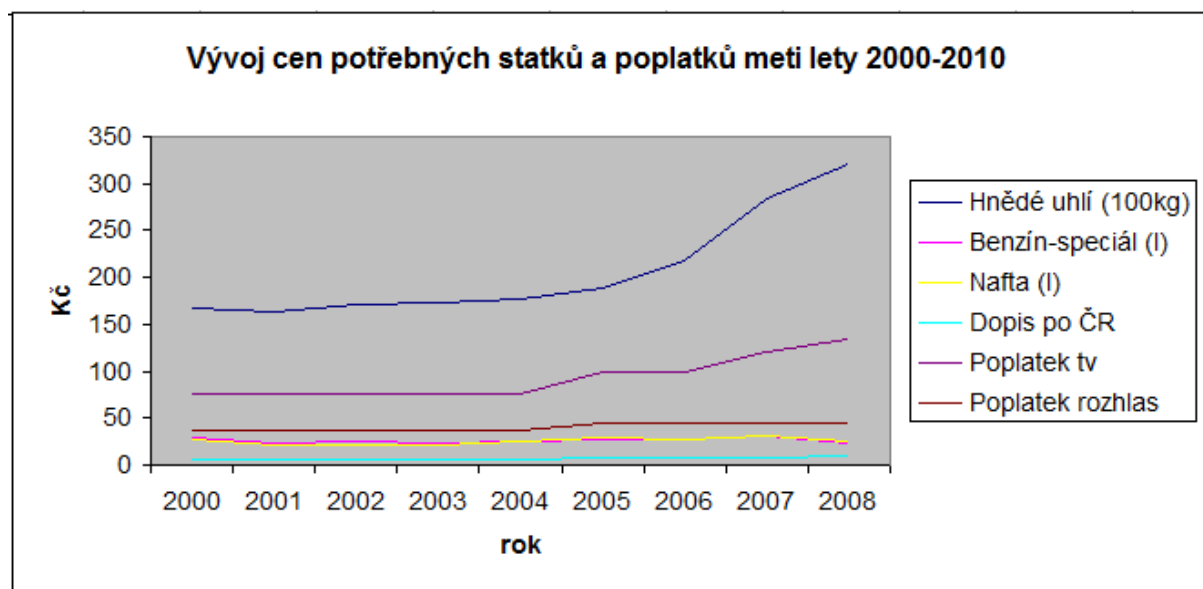
Na prvním je znázorněn vývoj cen základních potravin v letech 2000 - 2010. Použitá data jsou čerpána z Českého statistického úřadu. Téměř u všech jmenovaných potravin je zaznamenán nárůst jejich ceny na konci jmenovaného období, výjimku tvoří pouze vejce, kde cena klesla o několik desítek haléřů na kusu.

Druhý graf znázorňuje příklady každodenně využívaných statků a poplatků, běžných v životě každého jedince a hojně využívaných všemi lidmi. Ceny použitých statků jako hnědé uhlí, nafta či benzín ovlivňují všechny průmyslové a výrobní odvětví, dopravu atd. Jejich zdražení se proto netýká osob pouze při přímém nákupu těchto statků, ale odráží se i v ceně ostatních produktů a služeb poskytovaných občanům. Cena všech zmiňovaných položek grafu na konci období vzrostla oproti cenám v roce 2000.

Graf č.1 – Trend vývoje ceny základních potravin mezi lety 2000 - 2010

Zdroj dat:²¹

Graf č.2 – Trend vývoje cen důležitých statků a poplatků za roky 2000 - 2010

Zdroj dat:²²

²¹ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Česká republika od roku 1989 v číslech. [online]. [cit. 2013-02-18]. Dostupné z www: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/cr_od_roku_1989>.

²² ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Česká republika od roku 1989 v číslech. [online]. [cit. 2013-02-18]. Dostupné z www: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/cr_od_roku_1989>.

3 DOPADY ZADLUŽENOSTI

Ideál snadného splacení půjčeného většího finančního obnosu poskytnutého třeba na řadu let je pouhým vzorovým stavem, kterého chtějí bezesporu všichni, co si půjčili, dosáhnout. Někteří jsou si při půjčce jistější, jiní se od začátku do konce pouze bojí, že během tohoto období nastane doba, kdy nebudou schopni splácet. Bohužel realita se může stát jinou, souhře nešťastných okolností.

V této kapitole jsou uvedeny negativní dopady zadluženosti na člověka, který není schopný splácet smlouvenou půjčku a působení těchto důsledků na celou rodinu.

3.1 SOCIÁLNÍ DOPADY

Pojmem sociální dopady zadluženosti chápeme všechny přímé i nepřímé dopady, které se týkají zadluženého jedince a v běžném životě dopadají na celou společnost. Do této skupiny řadíme:

1) Bezdomovectví

Ačkoliv z počátku tvářící se zadluženost lidí může vypadat jako situace snadno řešitelná, v krajním případě může vyústit až ke vzniku bezdomovectví. Pokud má někdo představu o tom, že bezdomovectvím trpí pouze osoby sociálně vyloučené, lidé se závislostmi nebo jedinci s nízkým vzděláním, je na omylu. V rámci zadluženosti se bezdomovcem může stát téměř každý jedinec bez ohledu na jeho úroveň dosaženého vzdělání či společenského postavení. Této situaci předchází negativní událost, kterou nedokáže člověk sám vyřešit. Mezi takové negativní události patří zejména ztráta zaměstnání, dlouhodobá pracovní neschopnost nebo ztráta svého partnera. Velmi žádoucí je být na podobnou nepříznivou událost připraven např. pojištěním úvěru, pojištěním proti ztrátě zaměstnání, úrazovým pojištěním nebo životním pojištěním. V opačném případě bankovní i nebankovní instituce poskytující peněžní prostředky, nebudou shovívavé a během krátkého časového horizontu přivedou člověka na samé dno. Takto vznikají bezdomovci z pohledu zadluženosti. Jediný možný způsob, jak předejít bezdomovectví z tohoto pohledu, je rodina a blízcí, a to i za předpokladu, kdy je jedinec nepřipraven na negativní události.

Obecně je bezdomovectví pojem, který se u nás začal používat až po roce 1989. Do této doby nebylo bezdomovectví ze strany státu řešeno, naopak tento problém byl utajován a jedinci, kteří se nezdržovali v místě trvalého bydliště a neměli zaměstnání, byli trestně stíháni za příživnictví. V této době bylo tak bezdomovectví považováno za výsledek

politiky západních kapitalistických zemí. Největší rozmach bezdomovců zažila naše země 1. 1. 1990, kdy byla prezidentem Václavem Havlem vyhlášena nejrozsáhlejší amnestie, která se týkala 23 260 vězňů, což představovalo více jak dvě třetiny všech vězňů. Mnoho lidí se ze dne na den ocitlo na ulici bez přístřeší a jakéhokoliv zázemí.²³

Bezdomovce můžeme v rámci jejich společenství rozdělit do tří skupin:

a) Zjevní bezdomovci

Jedná se o osoby, které společnost vnímá negativně, neboť je to skupina, která je viditelná. Takového jedince poznáme zejména podle zápachu nebo špinavého oděvu. Většinou žijí v parcích, na ulicích nebo na vlakových nádražích.

b) Skrytí bezdomovci

Skupinu těchto bezdomovců je velmi těžké rozpoznat, neboť ve většině případů dbají o svůj vzhled a ošacení. Sami opovrhují výše uvedenou skupinou bezdomovců. Tyto jedinci bydlí převážně v opuštěných objektech nebo v garážích. Dlouho se nezdržují na stejném místě a v zimním období vyhledávají pomoc v azylových domech.

c) Potenciální bezdomovci

Této skupině lidí bezdomovectví přímo hrozí a mohou se na ulici ocitnout ze dne na den. Převážně se jedná o jedince, kteří bydlí v domech určených k demolici nebo v podnájmech se špatně sepsanou nájemní smlouvou. Mezi tuto skupině řadíme např. nezaměstnané nebo osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody.²⁴

Počet bezdomovců lze jen těžko přesně určit. Mnoho lidí nevyužívá sociálních služeb a část z nich se za bezdomovce nepovažuje. Z MěÚ Hlinsko - Odbor evidence obyvatel bylo zjištěno, že v obci Hlinsko, okr. Chrudim ke dni 31. 12. 2012 žilo ve městě Hlinsko 9 880 obyvatel včetně místních částí. Z tohoto počtu lidí bylo k 31. 12. 2012 přihlášeno 232 osob s trvalým pobytem na Městském úřadě Hlinsko. Do tohoto počtu jsou zahrnuty i osoby nezletilé. Z výše uvedeného tak vyplývá, že v obci Hlinsko by mělo žít 232 bezdomovců. Ne všichni jsou však bezdomovci. Mnoho lidí využívá této možnosti například z důvodu nesplácení úvěru, aby se mohli vyhnout exekuci. Proto je velmi těžké určit přesný počet bezdomovců.

²³ IURIDICTUM, Encyklopedie o právu. Amnestie [online]. Aktualizováno 2013-01-21 [cit. 2013-01-28]. Dostupný z WWW: <<http://iuridictum.pecina.cz/w/Amnestie>>.

²⁴ PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*. Praha:TRITON, 2008. s. 9. ISBN 978-80-7387-100-0.

2) Exekuce

Exekuce je pojem, který je v širší společnosti chápán jako zabavení majetku. Netýká se pouze zadlužených občanů, kteří nemají na zaplacení splátek, ale i lidí, kteří z nějakého důvodu nemají náhle finance na pokrytí běžných nákladů jako je elektřina, mobilní paušál nebo třeba pokuta za jízdu načerno v hromadných dopravních prostředcích. Nicméně na osoby, které se vyskytly v zajetí exekuce, se obecně pohlíží jako na dlužníky.

Exekuce je spravována zákonem č. 500/2004 Sb., správní řád a zákon 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti.

Exekuci provádí soudní exekutor. Exekutor je soukromá osoba, která vykonává státní rozhodnutí. Musí být nestranný, bezúhonný, vzdělaný v oblasti práva a po uplynutí určité praxe v oboru musí složit zvláštní zkoušky. Exekutor má postavení veřejného činitele, vykonává státní rozhodnutí, zákonem má uloženou povinnost mlčenlivosti. Exekutor pracuje na základě pověření soudu či smlouvy se soukromým subjektem.²⁵

Exekuční titul (tj. např. rozhodnutí soudu, notářský zápis nebo rozhodčí nález) je základním podnětem k vydání exekuční výzvy či exekučního příkazu. Proti příkazu ani proti výzvě se nelze odvolat. Exekuční výzvou se určuje náhradní doba na provedení povinnosti. Po uplynutí této náhradní lhůty se, pokud nebyla povinnost splněna, přistupuje nařízení exekuce. Nařízení exekuce vykonává příslušný exekuční správní úřad vydáním exekučního příkazu.²⁶

Exekuci lze provést mnoha způsoby, např. srážkami ze mzdy, příkázáním peněžitých pohledávek, prodejem movitých či nemovitých věcí, vyklizením či odebráním věcí. Možností je více, zde jsou vyjmenovány pouze některé pro přiblížení problematiky. Exekutor může vyzvat povinného (dlužníka) k plnění povinnosti.²⁷

Náklady exekuce hradí povinný. Do těchto nákladů je zahrnuta paušální částka 2 000Kč a další výdaje vzniklé při provádění exekuce.²⁸

Právě exekuce se stává při pojmu úvěr či půjčka největším strašákem potencionálních dlužníků. Možná proto, že s sebou nese i jisté riziko ztráty střechy nad hlavou. A možná proto, že je nyní hojně diskutována v celé společnosti.

²⁵ EXEKUTORSKÝ ÚŘAD, JUDr. Eva Jablonská. Všeobecné informace [online]. © 2009 [cit.2013-03-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.uradexekutora.cz/o-nas/>>.

²⁶ Zákon č. 500/2004 Sb. – správní řád.

²⁷ EXEKUTORSKÝ ÚŘAD, JUDr. Eva Jablonská. Provedení exekuce [online]. © 2009 [cit.2013-03-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.uradexekutora.cz/provedeni-exekuce/>>.

²⁸ Zákon č. 500/2004 Sb. – správní řád.

3) Kriminalita

Pod pojmem kriminalita rozumíme zločinnost, tedy společenský jev, který tvoří veškerou trestnou činnost.

Proto bychom mohli kriminalitu rozdělit do dvou skupin:

a) zjevná kriminalita – v této skupině se jedná o všechny trestné činy, které jsou evidovány a registrovány v rámci Policie České republiky. Obsaženy jsou zde jak majetkové, násilné, hospodářské a jiné trestné činy.

b) latentní kriminalita – jedná se o kriminalitu, která je skrytá, o této ví pouze poškozený a pachatel, policie tyto skutky nemonitoruje. Důvodem může být strach ze strany poškozeného nebo nedůvěra k policii.²⁹

Kriminalita z pohledu zadluženosti zahrnuje zejména majetkovou trestnou činnost, což představuje zhruba dvě třetiny evidované kriminality. Můžeme ji chápat jako útok proti cizímu majetku. V případě zadlužených lidí, kteří svoji finanční situaci řeší páčáním této trestné činnosti, se jedná především o krádeže, zpronevěry a podvodná jednání. Zpravidla se jedná o osoby, které se řadí do sociálně slabých vrstev a žijících v chudobných podmínkách. Typickým případem jsou jedinci závislí na alkoholu, drogách nebo nepřizpůsobiví.³⁰

Nesmíme opomíjet to, že kriminalita není otázkou pouze trestných činů, ale i přestupků. Přestupky proti majetku jsou páčány v mnohem větší míře, nežli trestné činy. Převážná část této kriminality není ani odhalena, neboť se jedná zejména o prodejní místa se zbožím všeho druhu. Takto zadlužení lidé často riskují další sankce ze strany orgánů státní správy v případě jejich odhalení. Této drobné kriminality se dopouští zejména jedinci na první pohled slušní a spořádaní. U těchto osob dochází k páčání této kriminální činnosti právě z důvodu špatné finanční situace.³¹

Popis samotných skutků a výši trestu za prokázané majetkové trestné činy upravuje trestní zákoník č. 40/2009 Sb., hlava V, §§ 205 – 232. Popis skutku a výši sankce za prokázanou

²⁹ MAREŠOVÁ, Alena. *Resortní statistiky- základní zdroj informací o kriminalitě v České republice*. Svazek 2. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. Řada: Vybrané metody kriminologického postupu. ISBN 978-80-7338-110-3. Dostupný také z WWW: <<http://www.ok.cz/iksp/docs/385.pdf>>.

³⁰ ŠTABLOVÁ, Renata. *Kriminologie*. Praha: 2008. Studijní texty. Dostupný z WWW: <<http://www.vsrp.cz/kestazeni/predmety/kriminologie.pdf>>.

³¹ ŠTABLOVÁ, Renata. *Kriminologie*. Praha: 2008. Studijní texty. Dostupný z WWW: <<http://www.vsrp.cz/kestazeni/predmety/kriminologie.pdf>>.

majetkovou trestnou činnost spáchanou v rozsahu přestupku, upravuje zákon č. 200/90 Sb. o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, část druhá, § 50.

Tabulka 3 – Celkový součet trestné činnosti v rámci OOP Hlinsko

Celkový součet trestné činnosti v rámci OOP Hlinsko	
rok	počet trestných činů
2010	277
2011	253
2012	234

Zdroj:^{32,33}

Tabulka 4 – Součet majetkových trestných činů v rámci OOP Hlinsko

Majetkové trestné činy v rámci OOP Hlinsko	
rok	počet trestných činů
2010	193
2011	184
2012	178

Zdroj:^{34,35}

Tabulka 5 – Celkový součet přestupků v rámci OOP Hlinsko včetně přestupků na úseku bezpečnosti a plynulosti silničního provozu

Celkový součet přestupků v rámci OOP Hlinsko	
rok	počet trestných činů
2010	609
2011	711
2012	674

Zdroj:^{36,37}

Tabulka 6 – Součet majetkových přestupků v rámci OOP Hlinsko

Majetkové přestupky v rámci OOP Hlinsko	
rok	počet trestných činů
2010	217
2011	167
2012	145

Zdroj:^{38,39}

³² Zpráva o vývoji bezpečnostní situace v rámci služebního obvodu OOP Hlinsko za rok 2011.

³³ Zpráva o vývoji bezpečnostní situace v rámci služebního obvodu OOP Hlinsko za rok 2012.

³⁴ Zpráva o vývoji bezpečnostní situace v rámci služebního obvodu OOP Hlinsko za rok 2011.

³⁵ Zpráva o vývoji bezpečnostní situace v rámci služebního obvodu OOP Hlinsko za rok 2012.

³⁶ Zpráva o vývoji bezpečnostní situace v rámci služebního obvodu OOP Hlinsko za rok 2011.

³⁷ Zpráva o vývoji bezpečnostní situace v rámci služebního obvodu OOP Hlinsko za rok 2012.

³⁸ Zpráva o vývoji bezpečnostní situace v rámci služebního obvodu OOP Hlinsko za rok 2011.

³⁹ Zpráva o vývoji bezpečnostní situace v rámci služebního obvodu OOP Hlinsko za rok 2012.

4) Ostatní sociální dopady

Dalšími sociálními dopady zadluženosti na jedince i na celou společnost jsou například nízká kvalita vzdělání nebo nízká životní úroveň. Oba tyto problémy vznikají díky nedostatku financí a jejich důsledky poté nese celá společnost.

Snížení životní úrovně rodin či jednotlivců hrozí většinou v případě dlouhodobé nezaměstnanosti.⁴⁰ Takto postižení nenesou ztrátu své dosavadní životní úrovně lehce, zvláště pokud byli zvyklí na určitý standard, který jsou nyní nuceni opustit. V krajním případě může v důsledku úpadku životní úrovně dojít až k vyloučení ze společnosti.

Nízká kvalita vzdělání zadlužených jedinců, ale i vzdělání celé rodiny, se může projevit nedostatkem financí a ovlivnit tak budoucnost a získání vhodného zaměstnání. Zadlužený jedinec nemusí najít potřebné finance na dodělání vysoké školy při zaměstnání, i když by mu umožnila zvýšit postavení v zaměstnání a tím i platové ohodnocení. Řeč nemusí být jen o soukromých vysokých školách, na kterých se platí vysoké školné, ale i o státních vysokých školách. Potřebné finance na dopravné, na skripta, na stravování atd. jsou pro člověka s napnutým rozpočtem dalším nemalým výdajem.

Stejně tak zadlužení rodiny působí nepřímo i na děti, které by mohly studovat vysoké školy, ale na jejich studium nemá rodina peníze. Může se stát, že zadlužený rodič chce, aby si dítě, co nejdříve začalo vydělávat samo. Nicméně toto řešení není vhodné, neboť v dnešní době se nízké vzdělání rovná nižším platům a podřadnějším zaměstnáním, které dítě v budoucnosti neuspokojí a možná ani neuživí. Lépe, když si potomek najde brigádu a z výdělku později přispívá na vlastní studium.

3.2 PSYCHICKÉ DOPADY

Splácení půjčky může být pro mnohé jedince psychicky velmi náročné. Především pokud se ztíží nenadálou situací, která má na splácení negativní vliv, např. ztráta práce nebo vážné onemocnění.

Buchtová (2002)⁴¹ uvádí, že ztráta práce je problémem nejen ekonomickým, ale také psychologickým. Z toho vyplývá, že samotný fakt ztráty práce je pro psychiku jedince

⁴⁰ MUSELÍKOVÁ, M., VAŇKOVÁ, Z., VODIČKOVÁ, M. *Právo v sociální oblasti*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2006. s. 101-103.

⁴¹ BUCHTOVÁ, Božena. *Nezaměstnanost: psychologický, ekonomický a sociální problém*. Vydání 1. Praha: Grada, 2002. str. 85-154. ISBN 80-247-9006-8.

velmi náročný, a pokud se skloubí s neschopností splácet, může pro citlivější jedince znamenat velký psychologický problém často končící závislostí či sebevraždou.

1. Vznik závislosti

Počátek závislosti se jedinci jeví jako únik před realitou, nevnímá nebo nechce vnímat možné důsledky. Provozovaná činnost nebo užívání látky potlačuje nepříjemné pocity, člověk zapomíná na denní starosti a naopak je v něm vyvolávána euforie. Tyto důsledky užití látky či provozování činnosti podporují nutkání v tomto jednání pokračovat.

Závislostí rozumíme stav, při kterém jedinec pociťuje fyzické nebo duševní obtíže vyvolané absencí látky nebo jiného podnětu. Závislost vzniká při opakovaném užití látky či činnosti, která jedince nadměrně uspokojuje.⁴²

Závislostí se může stát i každá původně prospěšná či zdánlivě nevinná činnost. Při překročení jistých mezí či intenzity provozování této činnosti, dochází ke škodlivému účinku nebo dokonce ke snížení jakosti života závislého jedince, blízké rodiny i širokého okolí.⁴³

Zadlužení lidé mohou hledat řešení v hraní automatů, tzv. gamblerství. Závislost na hraní hracích automatů a touze vyhrát peníze se projevuje trvale se opakujícím hraním, které postupně přerůstá v sociální problémy rodiny. Výjimkou se nestávají narušené rodinné vztahy, náhlé či pozvolné chudnutí rodiny (jedince) a rozpad osobního života. Pro člověka s hráčskou vášní je důležitá podpora ze strany rodiny, jen ta ho může před hraním ochránit, ale také naopak může intenzitu hraní automatů zesílit.⁴⁴

Dalšími závislostmi, které u jedince mohou vniknout, pokud se snaží zmírnit problémy návykovými látkami, je drogová závislost a alkoholismus. Jedinci se po požití návykových látek zdánlivě uleví a dostává se do stavu potřebného uspokojení. Po absenci látky v těle se ale pocity mění na nepříjemné a mohou prohlubovat původní deprese. I zde je kladen značný vliv na rodinu a vztahy uvnitř ní.

⁴² PRUNNER, Pavel. *Psychologie gamblerství aneb Sázka na štěstí*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. str. 32. ISBN 978-80-7380-074-1.

⁴³ POKORNÝ, Vratislav, TELCOVÁ Jana, TOMKO, Anton. *Patologické závislosti*. Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky, 2002. str. 13-14 a str. 122-125. ISBN 80-86568-02-04.

⁴⁴ PRUNNER, Pavel. *Psychologie gamblerství aneb Sázka na štěstí*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. str. 32. ISBN 978-80-7380-074-1.

Vznik závislosti silně komplikuje už tak problematickou situaci v zadlužené rodině. Neboť každý druh závislosti je do určité míry finančně náročný, ve většině případů se zadluženost rodiny prohlubuje.

2. Sebevražda

Lze tvrdit, že závislost a sebevražda jdou ruku v ruce. Pokud se závislý jedinec ocitne ve stádiu zoufalství a beznaděje, kdy se přímo topí ve vzniklých problémech se stávající finanční situací, myslí na sebevraždu jako na jednu z možností úniku ze vzniklých problémů. Mnoho z nich se o sebevraždu přímo pokusí.

Do stavu beznaděje avšak nemusí upadat pouze jedinec závislý, obdobné stavy a myšlenky mohou napadat obyčejné lidi, kteří se jednoduše dostali do problémů na základě prosté nevinné půjčky, kterou nešťastnou shodou okolností nejsou schopni splácet. Na sebevraždu jako na jeden ze způsobů řešení životní situace pohlížejí především citlivější či psychicky labilní lidé.

3.3 EKONOMICKÉ DOPADY

Mezi ekonomické dopady patří bezesporu osobní bankrot.

Osobní bankrot neboli oddlužení spravuje tzv. insolventní zákon, tj. Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení. Tento zákon umožňuje pomoci lidem z vysokých dluhů, které nejsou schopni splácet, vyskytli se v tzv. úpadku. Úpadek je situace, kdy dlužník není schopen splácet dluhy, přičemž tyto dluhy převyšují hodnotou majetku dlužníka.⁴⁵

Návrh na oddlužení může od 1. ledna 2008 insolventnímu soudu podat fyzická osoba v úpadku, která není podnikatelem. Návrh musí podat přímo dlužník u krajského soudu příslušného obvodu. Za dlužníka může jednat zástupce, např. společnost zabývající se pomocí při osobním bankrotu, kterých je trhu velká spousta. V návrhu musí být zahrnuty informace o dlužníkovi a osobách, které za něj jednají, seznam očekávaných příjmů v dalších pěti letech, záznam o příjmech dlužníka v posledních třech letech a návrh o způsobu provedení oddlužení. Dále je třeba připojit seznam majetku a závazků dlužníka, doklady o příjmech dlužníka za poslední tři roky a písemný souhlas věřitele. Podpis nezajištěného věřitele je nutný z důvodu jeho souhlasu s tím, že získá zpět min. 30% svých pohledávek. Návrh na povolení oddlužení následně přezkoumává insolventní soud.

⁴⁵ INSOLVENCE, Oddlužení-osobní bankrot. Základní informace o bankrotu [online]. © 2012 [cit. 2013-03-07]. Dostupný z WWW: <<http://www.bankrot-insolvenace.cz/osobni-bankrot-podminky>>.

Ten může návrh zamítnout např. pro nepřesnost údajů, nedbalé a lehkomyšlné jednání dlužníka, pokud bude návrh považovat za nepoctivý záměr nebo pokud je hodnota plnění nižší než min. 30% pohledávek věřitele. Schválením návrhu oddlužení se zastavuje exekuce.⁴⁶

Oddlužení lze provést dvěma způsoby:

Zpeněžení majetkové podstaty, tj. prodejem dosavadního majetku.

Nebo na základě splátkového kalendáře, zde je postižen dlužníkův majetek do budoucna. Každý měsíc po dobu 5 let musí dlužník ze svých příjmů splácet určitou částku nezajištěným věřitelům. Přičemž dlužníkovi zbývá k vyžití pouze životní minimum.⁴⁷

Vyhlášení osobního bankrotu je složitý proces, mnoho podaných návrhů je zamítnuto. Osobní bankrot lze považovat za poslední legální východisko z těžké finanční situace zadlužených domácností, které nemají potřebné finance na pokrytí splátek.

⁴⁶ Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení.

⁴⁷ INSOLVENCE, Oddlužení-osobní bankrot. Základní informace o bankrotu [online]. © 2012 [cit.2013-03-07]. Dostupný z WWW: < <http://www.bankrot-insolvenec.cz/osobni-bankrot-podminky>>.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 SOCIOLOGICKÝ VÝZKUM

V předchozích kapitolách bylo čerpáno z teoretických poznatků, ve kterých došlo k seznámení s rizikovými skupinami obyvatelstva náchylných k zadlužení. Následně bylo poukázáno na základní dopady a příčiny zadluženosti již zmíněných rizikových skupin. Tato kapitola je zaměřena na praktickou část, především forma výběru sociologického výzkumu, je nezbytná k porozumění teoretické části práce. Dále se jedná o výběr respondentů a jejich rozhovory, ze kterých byla získána data na zodpovězení hlavních výzkumných otázek, kterými jsou dotazy:

Co způsobuje v naší populaci zvýšený nárůst zadluženosti u čím dál většího počtu jedinců?

Jaké hlavní důsledky má zadluženost na naši populaci?

Je možné nějakým způsobem předcházet zadluženosti?

4.1 POUŽITÁ METODA VÝZKUMU

V této práci jsem se rozhodl pro provedení sociologického výzkumu použít kvalitativní metodu, jejímž cílem je seznámení se s problematikou zadlužování, zjištění jejich příčin a dopadů na současnou populaci z pohledu sociální pedagogiky. Dále poznání rizikových skupin náchylných k zadlužení a zjištění současného socioekonomického standartu u vybraných jedinců. Ke sběru dat jsem zvolil techniku polostrukturovaného rozhovoru, jehož prostřednictvím jsem se snažil o nashromáždění co nejvíce informací od vybraných respondentů.

Polostrukturovaný rozhovor je obecně z části vedený rozhovor ze strany tazatele, který má již dopředu zformulované otázky nebo skupiny otázek. Tazatel může v průběhu rozhovoru měnit pořadí otázek, zároveň může respondentovi sdělovat doplňující otázky. Informace získané z takto provedených rozhovorů se zpracovávají snáze než u volného rozhovoru.⁴⁸

Během rozhovoru byly veškeré odpovědi na otázky od každého respondenta, se kterým byl proveden rozhovor, zaznamenávány na elektronické zařízení – diktafon. Posléze byla data zpracována a přepsána do záznamu sepsaného ve třetí osobě jednotného čísla.

⁴⁸ KISK, Kabinet informačních studií a informací. Rozhovor [online]. [cit. 2013-03-18]. Dostupné z WWW: <<http://kisk.phil.muni.cz/wiki/Rozhovor>>.

4.2 VÝBĚR RESPONDENTŮ

Výběr respondentů byl zaměřen na osoby spadající do rizikových skupin, zejména pak ze sociálně slabších vrstev, kteří jsou náchylnější k zadlužení a následnému splacení svých závazků. Respondenti byli průběžně osloveni a požádáni o poskytnutí rozhovoru, zejména před Úřadem práce v Hlinsku a při setkání s těmito jedinci v rámci mého zaměstnání.

Veškeré rozhovory se uskutečnily v rámci města Hlinska a jeho nejbližšího okolí. Tento mikroregion s 25 tisíci obyvateli splňoval požadavky na uskutečnění rozhovorů.

Veškeré otázky byly pokládány respondentovi v místě jeho bydliště nebo na jím určeném místě po předchozí domluvě. Seznam níže uvedených otázek byl zpracován tak, aby nedošlo k zesměšnění, nebo k ponížení pozice respondenta. Vždy byla vytvořena taková atmosféra, aby se respondent cítil uvolněně a spokojeně. Rovněž bylo respondentovi sděleno, že celý rozhovor je založen na dobrovolnosti, proto může být kdykoliv přerušen nebo ukončen.

Do výběrového souboru bylo původně osloveno mnohem více jedinců. Někteří z nich rozhovor odmítli, jiní přestali v průběhu rozhovoru spolupracovat, proto byl rozhovor ukončen a nemohl být použit. Celkem tak bylo provedeno patnáct rozhovorů v období od prosince 2012 do února 2013. Každý rozhovor trval přibližně dvě hodiny.

Pro polostrukturovaný rozhovor (viz. Kapitola 4.1 Použitá metoda výzkumu, str. 34) jsem si připravil následující otázky, se kterými jsem předem seznámil všechny respondenty.

1. Kolik Vám je let?
2. Kde a v jaké nemovitosti bydlíte?
3. V jakém vztahu k Vám je nemovitost, ve které bydlíte?
4. Jaký je Váš rodinný stav?
5. Máte děti?

Pokud ano, následují doplňující otázky:

- 5.1. Kolik máte dětí a jakého jsou pohlaví?
 - 5.2. Jaký je jejich věk?
 - 5.3. Jste schopen (schopna) poskytnout svým dětem dostatečné vzdělání?
6. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

7. Jste zaměstnán(a)?

Pokud ano, následují doplňující otázky:

7.1. Kde pracujete?

7.2. Jakou pozici ve svém zaměstnání zastáváte?

7.3. Jste s touto prací po finanční stránce spokojen(a)?

Pokud ne, následují doplňující otázky:

7.4. Jste v evidenci uchazečů o zaměstnání na Úřadu práce?

7.5. Jak dlouho jste v evidenci uchazečů o zaměstnání veden(a)?

8. Pobíráte nějaké sociální dávky?

9. Jezdíte v průběhu roku na dovolenou?

10. Máte vlastní vozidlo?

11. Kupujete si potraviny levnější a méně kvalitní na úkor dražších a kvalitnějších?

12. Navštěvujete restaurace, herny nebo bary?

Pokud ano, následuje doplňující otázka:

12.1. Jak často navštěvujete tato pohostinská zařízení?

13. Jste v současné době zadlužený(á)?

Pokud ano, následují doplňující otázky:

13.1. Jak vysokou částkou jste zadlužen(a)?

13.2. Jaká je příčina Vašeho zadlužení?

13.3. Má zadluženost na Vás a Vaše blízké nějaké dopady? Jaké?

13.4. Jaký je Váš názor na život před zadlužením a s dluhy?

14. Jste schopen/schopna splácet Vaše dluhy?

15. Máte nějakou závislost?

Pokud ano, následují doplňující otázky:

15.1. Kolik měsíčně vynaložíte na uspokojení této závislosti?

15.2. Zkoušel(a) jste s Vaší závislostí nějak bojovat?

4.3 ZÍSKANÁ DATA

Rozhovor s respondentem 1 byl uskutečněn v místě jeho bydliště. Byl seznámen s důvodem a obsahem výzkumu a s provedením rozhovoru souhlasil. Respondent 1 je muž ve věku 25 let, který bydlí v Hlinsku ve zděném bytě v osobním vlastnictví o velikosti 2+1 ve staré bytové zástavbě. Je ženatý, zatím bez dítěte. Má úplné střední vzdělání s maturitou. Je zaměstnaný u soukromé firmy, která se zabývá výrobou nábytku. U této firmy zastává pozici vedoucího výroby. Rovněž je spokojený se svým finančním ohodnocením. Žádné sociální dávky od státu nepobírá. Co se týče dovolené, do ciziny nejezdí, dovolenou vyhledává v domácím prostředí kvůli výhodnější ceně. Je majitelem osobního vozidla zn. VW, r.v. 2002. Také bylo zjištěno, že si s manželkou kupují levnější a méně kvalitní potraviny. S manželkou chodí několikrát do roka do restaurace na večeři, jednou týdně chodí do hospody se svými kamarády. Je zadlužený úvěrem ve výši 1 milion korun po dobu 25 let. Důvodem zadlužení je koupě výše uvedeného zděného bytu o velikosti 2+1 ve staré bytové zástavbě. Své dluhy vůči bance je schopen splácet, ale na úkor toho oddaluje se svojí manželkou založení rodiny. Svůj život před zadlužením měl bez starosti a bez stresů, nyní musí dbát na to, aby měl stálou práci a pravidelný příjem. Respondent 1 je kuřák s 10 až 15 vykouřenými cigaretami denně, což ho stojí přibližně 1 200Kč každý měsíc. S kouřením se pokoušel přestat již 3krát, ale vždy neúspěšně. V posledních dvou letech se již přestat nesnaží. U rozhovoru byl pouze výzkumník s respondentem.

Rozhovor s respondentem 2 byl uskutečněn v místě jeho bydliště. Byl seznámen s důvodem a obsahem výzkumu a s provedením rozhovoru souhlasil. Respondent 2 je muž ve věku 48 let. Bydlí v obci Včelákov – Vyhnánov ve starším rodinném domě, který zdědil po svých rodičích. Je rozvedený, má 3 děti, se kterými se nestýká více jak 20 let. Je vyučen v oboru umělecký kovář. Od 1. 12. 2012 je veden na Úřadu práce v Hlinsku jako uchazeč o zaměstnání. Zde bude veden do 31. 3. 2013, poté nastoupí na sezónní práce pod Obecní úřad obce Včelákov. Finanční prostředky dostává od Úřadu práce v podobě podpory v nezaměstnanosti. Rovněž dostává příspěvek na bydlení. Respondent 2 nebyl nikdy ve svém životě na dovolené v zahraničí ani v rámci České republiky. Osobní vozidlo nevlastní, potraviny si kupuje pouze v akci a málo kvalitní. Restaurace ani bary nenavštěvuje již několik let. Ačkoliv je jeho finanční situace velmi špatná, není zadlužený. Dále sdělil, že je více jak 25 let závislý na alkoholu, konkrétně na pivu a na rumu. V současné době vypije 4 dvanáctistupňová piva každý den a jednou týdně 0,5 litru tuzemského rumu. Každý měsíc ho závislost na alkoholu stojí 1 400Kč. Se svojí závislostí se nikdy neléčil ani s touto nikdy nebojoval. U rozhovoru byl pouze výzkumník a respondent.

Rozhovor s respondentem 3 byl uskutečněn v místě jeho bydliště. Byl seznámen s důvodem a obsahem výzkumu a s provedením rozhovoru souhlasil. Respondent 3 je muž ve věku 22 let. Bydlí v obci Kameničky v rodinném domě po rekonstrukci v osobním vlastnictví, společně se svojí přítelkyní. Je svobodný a bezdětný. Jeho nejvyšší dosažené vzdělání je vyučení v oboru zedník. Od listopadu 2012 je veden na Úřadu práce v Hlinsku jako uchazeč o zaměstnání. Zde bývá pouze přes zimu, přes hlavní letní sezónu se živí jako zedník na živnostenský list. V současné době dostává podporu v nezaměstnanosti od úřadu práce. Žádné jiné sociální dávky od státu nepobírá. Na dovolenou jezdí pouze v rámci České republiky se svojí přítelkyní a to 3krát za rok, konkrétně na Pálavu. Vlastní osobní vozidlo zn. Škoda Octavia, r.v. 2000. Co se týče potravin, kupuje pouze kvalitní a značkové. Respondent 3 navštěvuje bary, vždy jednou týdně o víkendu. Nyní je zadlužený hypotékou ve výši 1,1 milionu korun po dobu 30 let. Tuto hypotéku pravidelně splácí. Kvůli zadluženosti stále oddaluje se svojí přítelkyní založení rodiny. Nyní, když je zadlužený, obává se úrazu, který by mu mohl zkomplikovat splácení hypotéky. Před zadlužením si nějaký úraz vůbec nepřipouštěl. Dále sdělil, že je kuřák a během dne spotřebuje jednu krabičku cigaret, což ho měsíčně stojí 2000Kč. Nikdy se nesnažil s kouřením přestat. U rozhovoru byl pouze výzkumník a respondent.

Rozhovor s respondentem 4 byl uskutečněn v místě jeho bydliště. Byl seznámen s důvodem a obsahem výzkumu a s provedením rozhovoru souhlasil. Respondent 4 je muž ve věku 28 let. Bydlí v Hlinsku ve staré zděné bytové zástavbě v bytě o velikosti 1+1, který má pronajatý. Je svobodný a bezdětný. Jeho nejvyšší dosažené vzdělání je základní, jelikož po dvou letech na učebním oboru zedník byl vyloučen ze školy, kvůli špatnému prospěchu. Je zaměstnaný v chráněné dílně PZP Merlin v Hlinsku, kde vykonává pomocné práce. Se svým finančním ohodnocením není spokojený. Od státu pobírá invalidní důchod prvního stupně. Na dovolené zatím nikde nebyl, šetří na dovolenou v Itálii. Žádné motorové vozidlo nevlastní. Potraviny kupuje pouze kvalitní. Respondent 4 žádné pohostinské zařízení nenavštěvuje. V současné době je zadlužený v řádu 30 tisíc korun. Tyto dluhy mu vznikly tím, že si uzavřel paušální smlouvu s mobilním operátorem a služby neplatil. V posledních měsících začal své dluhy splácet. Dopad zadluženosti na jeho osobu spočívá v tom, že je vedený v registru dlužníku, a proto mu při žádosti o půjčku na zařízení bydlení nebylo vyhověno. Rovněž mu z tohoto důvodu nebylo umožněno uzavřít smlouvu o službách k připojení internetu do domácnosti od poskytovatele internetových služeb. Život bez zadlužení považuje za určitou svobodu s otevřením více možností, oproti zadluženosti, kdy mu je stále něco odpíráno. Jedná se o kuřáka s denní spotřebou 10 cigaret a měsíčními náklady do 1000Kč. Tuto závislost se nikdy nepokusil omezit. U rozhovoru byl pouze výzkumník a respondent.

Rozhovor s respondentem 5 byl uskutečněn v místě jeho bydliště. Byl seznámen s důvodem a obsahem výzkumu a s provedením rozhovoru souhlasil. Respondent 5 je žena ve věku 26 let. Bydlí u své sestry v Hlinsku ve staré zděné bytové zástavbě v bytě o velikosti 3+1. Je svobodná a bezdětná. Její nejvyšší dosažené vzdělání je vyučení v oboru prodavač smíšeného zboží. Již několik let je zaměstnána u společnosti Lidl, filiálka Hlinsko, kde zastává pozici prodavačky. Se svým příjmem ve funkci prodavačky je spokojená. Státní sociální dávky od státu žádné nepobírá. Vlastní vozidlo nemá a na dovolenou nejezdí. Pořizuje si lacinější potraviny na úkor kvality. Pohostinská zařízení nenavštěvuje z důvodu špatné finanční situace. V současné době je zadlužena částkou 200 tisíc korun, kterou není schopna platit. Tato částka jí byla poskytnuta jako americká hypotéka pro jejího bývalého přítele, který tento dluh nesplácí. Z tohoto důvodu podala návrh na oddlužení, o kterém nebylo do doby rozhovoru rozhodnuto. Na úkor své finanční situace musí mít stále pod kontrolou veškeré příjmy a je odkázána na svoji sestru, u které bydlí. Díky této situaci oddaluje založení rodiny se svým novým přítelem. Dalším dopadem jejího zadlužení jsou pravidelné ambulantní návštěvy u psychiatra. Její život bez dluhů byl bezstarostný a mohla vynakládat libovolné prostředky na své záliby. Teď je v neustálém stresu s obavou o ztrátu zaměstnání. V minulosti byla závislá na cigaretách, v posledních dvou letech úspěšně abstinuje. U rozhovoru byl pouze výzkumník a respondent.

Rozhovor s respondentem 6 byl uskutečněn v místě jeho bydliště. Byl seznámen s důvodem a obsahem výzkumu a s provedením rozhovoru souhlasil. Respondent 6 je žena ve věku 34 let. Bydlí v Hlinsku ve zděném bytě o velikosti 2+1, kde je v podnájmu města Hlinska. Jedná se o tzv. startovací byt, který je určen pro sociálně slabé rodiny po dobu tří let. V tomto bytě bydlí již devět měsíců. Je rozvedená, má dvě děti. Starší syn má 9 let a jmenuje se David. Mladšímu synovi je 7 let a jmenuje se Martin. V současné době je schopna svým dětem plně zabezpečit dostatečné vzdělání. Její nejvyšší dosažené vzdělání je středoškolské s maturitou. V současné době je nezaměstnána, již dva roky je vedena jako uchazečka o zaměstnání na Úřadu práce v Hlinsku. Od státu pobírá příspěvky na bydlení, příspěvek na živobytí a příspěvek na děti. Vlastní vozidlo nemá. Od doby narození její prvního syna nebyla nikde na dovolené. Potraviny si kupuje pouze laciné a ty, které jsou v akci. Pohostinská zařízení nenavštěvuje. V současné době není zadlužená, ale její finanční situace je špatná, neboť její bývalý manžel neplní svoji vyživovací povinnost na své dva syny. Žádnou závislostí netrpí. U rozhovoru byl pouze výzkumník a respondent.

Rozhovor s respondentem 7 byl proveden po předchozí domluvě v baru Tudor v Hlinsku. Byl seznámen s důvodem a obsahem výzkumu a s provedením rozhovoru souhlasil. Respondent 7 je muž ve věku 26 let. V současné době je bezdomovec s trvalým bydlištěm na Městském úřadu Hlinsko. Nyní přes zimu, se zdržuje v suterénech různých bytových domů na sídlišti v Hlinsku. Je svobodný a bezdětný. Jeho nejvyšší dosažené vzdělání je základní. V průběhu prvního ročníku na středním odborném učilišti v Hradci Králové studoval obor zedník, ale byl vyloučen pro vysokou neomluvenou absenci. Je nezaměstnaný a není veden v evidenci uchazečů o zaměstnání na Úřadu práce v Hlinsku. Od státu nepobírá žádné dávky, nikdy si o tyto nezažádal. Vozidlo ani žádný jiný majetek nevlastní, rovněž nebyl nikdy na dovolené. Potraviny si žádné nekupuje, živí se žebráním před supermarkety v Hlinsku nebo v Chrudimi a drobnými krádežemi. Téměř každý den navštěvuje bary z důvodu posezení a tepla, nikoliv pro požívání alkoholu. Je zadlužený v řádu desítek tisíc korun. Tento dluh mu vznikl pácháním majetkové trestné činnosti, za kterou byl již několikrát pravomocně odsouzen. Dopadem jeho zadluženosti jsou exekuce a nutnost pokračovat v páchání majetkové trestné činnosti, za kterou byl již třikrát ve výkonu trestu odnětí svobody. Svoje dluhy není schopen splácet. Svůj život před dluhy a s dluhy nerozlišuje, neboť je nemajetný a nikdy nic neměl. Je závislý na drogách, konkrétně na pervitinu a to již 6 let. S touto závislostí se nikdy neléčil, neboť nemá důvod se vyléčit. U rozhovoru byl pouze výzkumník a respondent.

Rozhovor s respondentem 8 byl po předchozí domluvě proveden v hale vlakového nádraží v Hlinsku. Byl seznámen s důvodem a obsahem výzkumu a s provedením rozhovoru souhlasil. Respondent 8 je muž ve věku 29 let. V současné době je bezdomovec s trvalým bydlištěm na Městském úřadě v Hlinsku. Přes zimu se zdržuje převážně u svých známých nebo v ubytovnách. Je svobodný a bezdětný. Jeho nejvyšší dosažené vzdělání je střední odborné s obdrženým výučním listem. Je nezaměstnaný, veden 6 měsíců na Úřadu práce v Hlinsku jako uchazeč o zaměstnání. Od státu pobírá příspěvek na živobytí. Vozidlo ani jiný majetek nevlastní, také nebyl nikdy na dovolené. Potraviny si kupuje pouze nejlevnější. Několikrát do týdne dochází do barů, převážně do tzv. „nonstopů“, kde popíjí někdy i celý den alkoholické nápoje. Má dluh vůči svým kamarádům a známým kolem 100 tisíc korun. Tento dluh se mu nedaří splácet. Dopadem jeho zadluženosti je úbytek kamarádů, kteří ho nechávají po určitou dobu ve svém bydlení. Další dopad jeho zadluženosti je ten, že se již několikrát stal obětí fyzického napadení ze strany věřitelů. Život před dluhy byl pro něho jednodušší, neboť se nemusel nikomu vyhýbat. Je několik let závislý na tvrdém alkoholu, konkrétně na vodce a rumu, kdy každý den požije zhruba 0,5 litru. Měsíčně ho stojí závislost na alkoholu téměř tři tisíce korun. S touto závislostí se snaží bojovat, proto nastupuje od 1. 3. 2013 na protialkoholní léčení do Havlíčkova Brodu. U rozhovoru byl pouze výzkumník a respondent.

Rozhovor s respondentem 9 byl uskutečněn v místě jeho bydliště. Byl seznámen s důvodem a obsahem výzkumu a s provedením rozhovoru souhlasil. Respondent 9 je žena ve věku 23 let. Bydlí se svým přítelem v Hlinsku v bytě o velikosti 1+1, který se nachází ve starší zděné bytové zástavbě. Tento byt má pronajatý od svého kamaráda. Je svobodná a bezdětná. Její nejvyšší dosažené vzdělání je vyučení v oboru cukrářka. Je zaměstnána v chráněné dílně PZP Merlin v Hlinsku, jako pomocná síla při výrobě bramboráků. Se svým příjmem není spokojená, tento považuje za podprůměrný. Od státu pobírá invalidní důchod prvního stupně. Žádné jiné dávky státní sociální pomoci nepobírá. Pravidelně každý rok jezdí v létě na zahraniční dovolenou do Itálie. Není majitelkou žádného motorového vozidla. Upřednostňuje kvalitní potraviny. Žádná pohostinská zařízení nenavštěvuje. V současné době má na svůj příjem exekuční příkaz ve výši 45 tisíc korun. Tento dluh jí vznikl nesplácením hotovostní půjčky ve výši 25 tisíc korun od nebankovní společnosti. Nyní své dluhy pravidelně splácí. Dopadem její zadluženosti je nemožnost si ušetřit finanční prostředky na letní dovolenou. Život před dluhy byl jednodušší, s dluhy je více pod stresem, proto dochází i k častějším hádkám s jejím přítelem. Žádnou závislostí netrpí. U rozhovoru byl pouze výzkumník a respondent.

Rozhovor s respondentem 10 byl uskutečněn v místě jeho bydliště. Byl seznámen s důvodem a obsahem výzkumu a s provedením rozhovoru souhlasil. Respondent 10 je muž ve věku 53 let. Bydlí se svým otcem v bytě o velikosti 2+1, který je umístěn v panelové bytové zástavbě. Jedná se o městský byt, ve které je v podnájmu. Je svobodný a bezdětný. Jeho nejvyšší dosažené vzdělání je vyučení v oboru zedník. Od roku 2008 je veden na Úřadu práce v Hlinsku jako uchazeč o zaměstnání. Pobírá dávky státní sociální pomoci v podobě příspěvku na živobytí a příspěvku na bydlení. Na dovolené nebyl nikde již mnoho let. Vlastní osobní vozidlo zn. Škoda 120 L, r.v. 1986. Do domácnosti pořizuje pouze potraviny levnější a méně kvalitní. Každý den navštěvuje pár oblíbených hospod, ve kterých tráví několik hodin. Má dluhy ve výši 20 tisíc korun, které mu vznikly za útratu v hospodách na tzv. „sekyru“. Tyto dluhy se snaží splácet, ale naopak mu dluh stále narůstá. Tato zadluženost nemá v současné době žádné dopady na jeho osobu. Život bez dluhů ani s dluhy nerozlišuje. Je závislý na cigaretách od svých 16 let, kdy každý den vykouří v průměru jednu krabičku cigaret, což ho měsíčně vychází na dva tisíce korun. S touto závislostí nikdy nezkoušel přestat. U rozhovoru byl pouze výzkumník a respondent.

Rozhovor s respondentem 11 byl uskutečněn v místě jeho bydliště. Byl seznámen s důvodem a obsahem výzkumu a s provedením rozhovoru souhlasil. Respondent 11 je žena ve věku 37 let. Bydlí v bytě o velikosti 3+1 v nové zděné zástavbě na sídlišti v Hlinsku. Tento byt má v osobním vlastnictví. Je rozvedená a má tři děti. Nejstarší je syn, který se jmenuje Jan a je mu 16 let. Starší dcera se jmenuje Monika a je jí 14 let. Nejmladší dcera se jmenuje Jana, které je 11 let. Svým dětem je plně schopna zajistit kvalitní vzdělání. Její nejstarší syn navštěvuje Gymnázium K.V. Raise v Hlinsku. Její nejvyšší dosažené vzdělání je střední s maturitou. Pracuje již 8 let jako masérka na živnostenský list. Se svým příjmem je spokojená. Od státu pobírá příspěvek na děti. Na dovolené nebyla již několik let. Vlastní osobní vozidlo zn. Peugeot 206, r.v. 2003. Snaží se nakupovat pouze kvalitní potraviny, které jsou ve slevách. Žádné pohostinská zařízení nenavštěvuje. V současné době je zadlužena částkou ve výši 800 tisíc korun, kterou si zapůjčila na dobu 25 let. Důvodem její zadluženosti byl odprodej městských bytů, ve kterém byla do roku 2010 v podnájmu. Dluhy je schopna splácet, ale na úkor toho nemůže svým dětem kupovat značkové oblečení a elektroniku nebo s nimi jet na dovolenou. Život před dluhy byl jednodušší v tom, že nemusela být tak často v práci a mohla se více věnovat svým dětem. Žádnou závislost nemá. U rozhovoru byl pouze výzkumník a respondent.

Rozhovor s respondentem 12 byl uskutečněn v místě jeho bydliště. Byl seznámen s důvodem a obsahem výzkumu a s provedením rozhovoru souhlasil. Respondent 12 je muž ve věku 52 let. Bydlí v rodinném domě v osobním vlastnictví v obci Holetín. Je ženatý a má dvě dospělé děti, které již mají vlastní rodiny. Jeho nejvyšší dosažené vzdělání je střední s maturitou. Již přes dva roky je veden jako uchazeč o zaměstnání na Úřadu práce v Hlinsku. Od státu pobírá příspěvek na živobytí. Na dovolenou se svojí manželkou nikam nejezdí. Vlastní osobní vozidlo zn. Renault 19, r.v. 1991. Potraviny nakupují levnější a méně kvalitní nebo kvalitnější potraviny v akci. Jednou týdně chodí v obci Holetín do hospody za svými kamarády. V současné době je zadlužený částkou ve výši 150 tisíc korun, které si zapůjčil na částečnou rekonstrukci svého domu. Dluhy není schopen splácet, tyto hradí jeho manželka ze svého příjmu. Dopadem zadluženosti je nemožnost pořízení si nového vozidla a spotřební elektroniky pro domácnost. Život bez dluhů dle jeho názoru nelze, a proto je zcela normální být zadlužený. Žádnou závislostí netrpí. U rozhovoru byl pouze výzkumník a respondent.

Rozhovor s respondentem 13 byl uskutečněn v místě jeho bydliště. Byl seznámen s důvodem a obsahem výzkumu a s provedením rozhovoru souhlasil. Respondent 13 je muž ve věku 30 let. Bydlí v obci Rychnov u Hlinska v rodinném domě v osobním vlastnictví. Je svobodný a bezdětný. Má úplné středoškolské vzdělání. Pracuje na živnostenský list jako zedník a se svým příjmem je spokojený. Od státu nepobírá žádné sociální dávky. Na dovolenou jezdí jednou ročně do zahraničí k moři. Vlastní osobní vozidlo zn. Škoda Octavia Combi, r.v. 1999. Kupuje si převážně kvalitní a dražší potraviny. Pohostinská zařízení nenavštěvuje. Je zadlužený částkou ve výši 2,3 milionu korun s dobou splatnosti na 30 let. Tyto finanční prostředky si zapůjčil na pořízení rodinného domu v obci Rychnov u Hlinska. Dluh je schopen splácet v pravidelných měsíčních splátkách. Dopadem jeho zadluženosti je nutnost pracovat o víkendech a svátcích, aby byl schopen hradit své závazky. Dalším dopadem jeho zadluženosti je odkládání založení rodiny se svojí přítelkyní. Když byl bez dluhů, mohl se věnovat svým zálibám, které si nyní musí odpírat. Žádnou závislostí netrpí. U rozhovoru byl pouze výzkumník a respondent.

Rozhovor s respondentem 14 byl uskutečněn v místě jeho bydliště. Byl seznámen s důvodem a obsahem výzkumu a s provedením rozhovoru souhlasil. Respondent 14 je muž ve věku 27 let. Bydlí v obci Vojtěchov u Hlinska v rodinném domě u svých prarodičů. Je svobodný a bezdětný. Má výuční list z oboru zámečnick. Je nezaměstnaný a není v evidenci Úřadu práce. Pracuje tzv. načerno, jako pomocná síla u různých stavebních firem. Žádné dávky od státu nepobírá, převážně se o něho starají prarodiče. Na dovolené nikdy nebyl a žádné osobní vozidlo nevlastní. Potraviny vůbec nekupuje, pořizují je jeho prarodiče. Pravidelně 3krát týdně chodí do barů v Hlinsku za svými kamarády. Má dluh ve výši 40 tisíc korun. Tyto finanční prostředky si obstaral od nebankovní společnosti na splacení předchozích dluhů. Tento dluh splácí nepravidelně a již mu hrozí exekuce. Dopadem zadluženosti na jeho osobu je velká závislost na prarodičích, kteří se o něj starají. V době kdy nebyl zadlužený, mohl všechny finanční prostředky věnovat na svoji spotřebu, nyní téměř vše dává na splacení dluhů. Je závislý na cigaretách, kterých každý den spotřebuje jednu krabičku, což ho měsíčně stojí dva tisíce korun. S touto závislostí se nikdy nepokusil přestat. U rozhovoru byl pouze výzkumník a respondent.

Rozhovor s respondentem 15 byl uskutečněn v místě jeho bydliště. Byl seznámen s důvodem a obsahem výzkumu a s provedením rozhovoru souhlasil. Respondent 15 je žena ve věku 42 let. Bydlí v panelovém bytě v Hlinsku, ve kterém je v podnájmu. Je rozvedená 9 let a má syna Martina, kterému je 17 let. Svému synovi je schopna poskytnout dostatečné vzdělání. Je zaměstnána jako prodavačka v prodejně s oděvy v Hlinsku. Se svým finančním ohodnocením není spokojená, její mzda je podprůměrná. Od státu pobírá přídavek na svého syna, který studuje střední školu. Jiné sociální dávky od státu nepobírá. Od bývalého manžela každý měsíc dostává výživné na svého syna. Na dovolené byla naposledy před rozpadem manželství. Vlastní osobní vozidlo zn. Škoda Fabia, r.v. 2002. Potraviny se snaží kupovat kvalitní, ale převážně v akci. Pohostinská zařízení nenavštěvuje. V současné době má dluh ve výši 50 tisíc korun. Tyto finanční prostředky si zapůjčila na pořízení výše uvedeného vozidla. Tento dluh pravidelně splácí. Její zadluženost především dopadá na syna, kterému nemůže v současné době pořídit nový počítač. Život s dluhy je pro ni velmi náročný především po psychické stránce, protože musí mít veškeré výdaje pod kontrolou. Žádnou závislostí netrpí. U rozhovoru byl pouze výzkumník a respondent.

4.4 ANALÝZA ZÍSKANÝCH DAT

Z rozhovorů, které jsem uskutečnil s patnácti respondenty ve věku 22 až 53 let, vyšlo najevo, že se jedná o jedince, kteří patří mezi cílovou skupinu, neboť jsou převážně zadluženi a sociálně znevýhodněni.

Z patnácti provedených rozhovorů bylo deset rozhovorů uskutečněno s muži ve věku 22 až 53 let a pět rozhovorů s ženami ve věku 23 až 42 let. Z vyhodnocených dat bylo zjištěno, že více jak dvě třetiny respondentů jsou svobodní nebo rozvedení, pět z nich má své vlastní děti. Z celkového počtu pouze šest respondentů bydlí ve své nemovitosti, ostatní bydlí v podnájmech nebo u svých blízkých, dva z respondentů jsou bezdomovci bez trvalého zázemí.

Vzdělání respondentů je u dvou základní, osm jich má střední odborné a pět respondentů má úplné středoškolské vzdělání s maturitní zkouškou. Nikdo z respondentů nemá vysokoškolské vzdělání.

Zaměstnání má sedm respondentů, z nichž čtyři jsou spokojeni se svým příjmem. Šest respondentů je vedeno na Úřadu práce v Hlinsku jako uchazeči o zaměstnání. Doba, po kterou jsou v evidenci uchazečů o zaměstnání, se pohybuje v rozsahu tří měsíců až pěti let. Pouze dva z respondentů jsou nezaměstnaní a zároveň nejsou v registru úřadu práce. Osm respondentů pobírá různé sociální dávky. Dva respondenti pobírají invalidní důchod prvního stupně.

V rámci rozhovoru byl z širšího pohledu zjišťován i ekonomický standart respondentů. Z rozhovorů vyplynulo, že pouze čtyři respondenti jezdí pravidelně každý rok na dovolenou. Zbylých jedenáct respondentů několik let nikde na dovolené nebylo nebo na dovolené nikdy nebyli. Šest respondentů je majitelem osobního vozidla, přičemž stáří vozidel je více jak deset let. Co se týče pořizování potravin do domácností, tak sedm respondentů uvedlo, že dávají přednost levnějším a méně kvalitním potravinám. Šest respondentů naopak odpovědělo, že si pořizují převážně kvalitní a dražší potraviny. U dvou respondentů bylo zjištěno, že potraviny vůbec nekupují. Z celkového počtu patnácti respondentů navštěvuje pravidelně, alespoň jednou týdně různá pohostinská zařízení sedm respondentů.

Z rozhovorů se podařilo dále vyhodnotit, že dva respondenti nemají žádné dluhy, i přesto jejich finanční situace není dobrá. Třináct respondentů je zadlužena částkou od 20 tisíc

korun do 2,3 milionu korun. Z těchto respondentů jich pravidelně splácí své závazky osm. Je zajímavé, že osoby zadlužené částkou jedním milionem korun a více, jsou schopni splácet všichni, oproti respondentům s dluhy v řádech několika desítek tisíc korun, kterým se jejich dluhy splácet nedaří. Jako nejvíce znepokojivé dopady zadluženosti na respondenty a jejich blízké jsou u čtyř respondentů takové, že oddalují založení vlastní rodiny, jeden z respondentů páchá trestnou činnost a jeden z respondentů byl kvůli svým dluhům již několikrát fyzicky napaden.

Poslední část rozvoru byla zaměřena na závislosti jednotlivých respondentů. Z těchto vyplynulo, že sedm respondentů žádnou závislostí netrpí. Pět respondentů je závislých na cigaretách, pouze jeden se pokoušel přestat. V měsíčních nákladech se uspokojení této závislosti pohybuje kolem jednoho až dvou tisíc korun. Dva z respondentů jsou alkoholici, jeden se nikdy neléčil a druhý je od měsíce března 2013 na léčení. Jeden respondent je závislý na pervitinu. S touto závislostí se nikdy neléčil.

ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem se zabýval dopady zadluženosti na současnou populaci především z pohledu sociálně znevýhodněných a sociálně slabších vrstev obyvatelstva. Došel jsem k názoru, že upadnutí jedince na dno společnosti nemusí zapříčinit milionové dluhy, stačí pouze několik málo tisíc korun, které dokážou člověka velmi potrápiti. Bohužel zde neplatí pravidlo „peníze dělají peníze“, ale naopak „dluhy dělají dluhy“. Poukazují především na lichvářské praktiky mnohých nebankovních institucí. Zároveň otázka exekuce a případných odměn exekutorů je v poměru vymáhaných částek, podle mého názoru „legální lichvářství“. Aby takto zasažený člověk mohl bojovat, musí mít kolem sebe dobré sociální zázemí v podobě stabilní rodiny. V opačném případě nastupují deprese, stresy, což může vyústit ve špatné rozhodnutí jedince, kterým je páchaní kriminality, užívání omamných látek či hůře, sáhnutí si na svůj život.

Za cíl této práce jsem si stanovil na seznámení se s danou problematikou zadlužení a jejím dopadem na současnou populaci. Tohoto cíle jsem dosáhl jak v části teoretické, tak v části praktické, díky provedeným rozhovorům se podařilo odpovědět na tři hlavní výzkumné otázky. Z první otázky „*Co způsobuje v naší populaci zvýšený nárůst zadluženosti u čím dál většího počtu jedinců?*“ vyplynulo, že zadluženost současné populace vzniká ze tří hlavních důvodů. Především u mladší generace prvním důvodem je koupě nemovitosti, což způsobuje dluhy na několik desítek let. Druhým důvodem jsou dluhy, které vznikají v důsledku ztráty zaměstnání a následných poskytnutých nebankovních půjček. Posledním a hlavním důvodem je neekonomická hospodárnost vedení domácností. Z druhé výzkumné otázky „*Jaké hlavní důsledky má zadluženost na naši populaci?*“ vyplynulo, že jeden z hlavních důsledků zadluženosti je posun jedinců do nižších sociálních vrstev obyvatelstva a následný vznik chudoby. To souvisí i s opatrností zadlužených, založit si svoji rodinu. Z třetí výzkumné otázky „*Je možné nějakým způsobem předcházet zadluženosti?*“ vyplynulo, že základním předcházením zadluženosti je finanční gramotnost (viz. Kapitola 2.1 Finanční gramotnost, str.18), díky které by spousta jedinců neskončila v dluhách. Další možný způsob je vytváření nových pracovních míst, neboť více jak polovina z respondentů je nezaměstnaná. Právě nezaměstnanost způsobuje přežívání na dluh a závislost jedince a jeho rodiny na státu a jím poskytovaných sociálních dávek.

Tato práce se skládá ze dvou částí. Teoretická část má tři kapitoly. V první kapitole jsou popsány nejrizikovější skupiny populace ohrožené zadlužením. Druhá kapitola pojednává o hlavních příčinách zadlužení a třetí kapitola poukazuje na dopady zadluženosti z pohledu sociálního, psychického a ekonomického. Následuje praktická část, která obsahuje čtvrtou kapitolu. Ta je zaměřena na metodu výzkumu. Jako metodu výzkumu jsem zvolil kvalitativní metodu formou polostrukturovaných rozhovorů. Viz. Kapitola 4.1 Použitá metoda výzkumu, str. 34. V této kapitole je také popsán výběr respondentů, obsah rozhovorů a následná analýza získaných dat.

Docházím k závěru, že zadlužení a jeho dopady jsou pro mnohé krizovou životní situací, ve které je jedním z východisek spolupráce s odborníky, kteří k jejich poradenství a možným řešením uplatňují znalosti z multidisciplinárních oborů, mezi které se řadí i sociální pedagogika. Sociální pedagog jako pomáhající profesionál zde sehrává významnou roli v životě zadlužených lidí a následně celé společnosti.

Tato práce mi přinesla znalosti k pochopení zadlužených lidí a pro mě samotného i příklad toho, jak se vyvarovat případným situacím, které by mohly způsobit těžko řešitelnou životní situací, následovanou nekontrolovatelným zadlužením.

Dále by práce mohla sloužit i pro jiné obory, např. pro obor demografie, je zde totiž patrný odklad zakládání nových rodin z důvodu zadluženosti mladých. Rovněž by tato práce mohla sloužit v oboru kriminologie, kde může pomoci v typologii případných pachatelů trestné činnosti a zároveň k jejich poznání po stránce sociální a ekonomické. V oboru ekonomiky by mohla sloužit jako příklad toho, jak dochází k nezadržitelnému snížení životní úrovně drtivé většiny lidí, způsobené nevyrovnaným trhem práce a stále se zvyšujícími náklady na živobytí.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Zákony:

Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád.

Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti.

Zákon č. 40/2009 Sb., § 218, trestní zákoník

Bibliografické zdroje:

BUCHTOVÁ, Božena. *Nezaměstnanost: psychologický, ekonomický a sociální problém*. Vydání 1. Praha: Grada, 2002. str. 85-154. ISBN 80-247-9006-8.

JENÍČEK, V., FOLTÝN, J. *Globální problémy a světová ekonomika*. Vydání 1. Praha: C. H. Beck, 2003. str. 161-162. ISBN 80-7179-795-2.

KELLER, Jan. *NOVÁ SOCIÁLNÍ RIZIKA a proč se jim nevyhneme*. Vydání 1. Praha: Slon, 2011. ISBN 978-80-7419-059-9.

KLÍNSKÝ, P., a spol. *Finanční gramotnost – obsah a příklady z praxe škol*. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, 2008. ISBN 978-80-87063-13-2.

KOTÝNKOVÁ, Magdalena. *Sociální ochrana chudých v České republice*. Praha: Nakladatelství Oeconomica, 2007. str. 36-37. Vysoká škola ekonomická v Praze. ISBN 978-80-245-1302-7.

MAREŠ, Petr. *Faktory sociálního vyloučení*. Vydání 1. Praha: Výzkumný ústa v práce a sociálních věcí, 2006. ISBN 80-87007-15-8.

MAREŠ, P. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. 3. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. str. 74-90. ISBN 80-86429-08-3.

MUSELÍKOVÁ, M., VAŇKOVÁ, Z., VODIČKOVÁ, M. *Právo v sociální oblasti*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2006. str. 101-103.

PAVELKA, T. *Makroekonomie. Základní kurz*. 3. vydání. Melandrium, 2007.

POKORNÝ, Vratislav, TELCOVÁ Jana, TOMKO, Anton. *Patologické závislosti*. Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky, 2002. str. 13-14 a str. 122-125. ISBN 80-86568-02-04.

PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*. Praha:TRITON, 2008. s. 9. ISBN 978-80-7387-100-0.

PRUNNER, Pavel. *Psychologie gamblerství aneb Sázka na štěstí*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. str. 32. ISBN 978-80-7380-074-1.

RADVAN, E., VAVŘÍK, M. *Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2009.

Periodika:

Zpráva o vývoji bezpečnostní situace v rámci služebního obvodu OOP Hlinsko za rok 2011.

Zpráva o vývoji bezpečnostní situace v rámci služebního obvodu OOP Hlinsko za rok 2012.

Elektronické odkazy:

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Česká republika od roku 1989 v číslech*. [online].

[cit. 2013-02-18]. Dostupné z WWW:

<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/cr_od_roku_1989>.

IURIDICTUM, Encyklopedie o právu. Amnestie [online]. Aktualizováno 2013-01-21

[cit. 2013-01-28]. Dostupný z WWW: <<http://iuridictum.pecina.cz/w/Amnestie>>.

KISK, Kabinet informačních studií a informací. Rozhovor [online]. [cit. 2013-03-18].

Dostupné z WWW: <<http://kisk.phil.muni.cz/wiki/Rozhovor>>.

MAREŠOVÁ, Alena. *Resortní statistiky- základní zdroj informací o kriminalitě v České republice*. Svazek 2. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011.

Řada: Vybrané metody kriminologického postupu. ISBN 978-80-7338-110-3. Dostupné také z WWW: <<http://www.ok.cz/iksp/docs/385.pdf>>.

ŠTABLOVÁ, Renata. *Kriminologie*. Praha: 2008. Studijní texty. Dostupné z WWW:

<<http://www.vsrr.cz/kestazeni/predmety/kriminologie.pdf>>.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ILO Mezinárodní organizace práce

MěÚ Městský úřad

OOP Obvodní oddělení policie

SEZNAM TABULEK

<i>tabulka 1 – Doba pobírání podpory v nezaměstnanosti v závislosti na věku nezaměstnaného</i>	19
<i>tabulka 2– Výpočet podpory v nezaměstnanosti</i>	19
<i>tabulka 3– Celkový součet trestné činnosti v rámci OOP Hlinsko</i>	27
<i>tabulka 4– Součet majetkových trestných činů v rámci OOP Hlinsko</i>	27
<i>tabulka 5- Celkový součet přestupků v rámci OOP Hlinsko včetně přestupků na úseku bezpečnosti a plynulosti silničního provozu</i>	27
<i>tabulka 6 – Součet majetkových přestupků v rámci OOP Hlinsko</i>	27

SEZNAM GRAFŮ

Graf č.1 – Trend vývoje ceny základních potravin mezi lety 2000 - 2010	22
Graf č.2 – Trend vývoje cen důležitých statků a poplatků za roky 2000 - 2010	22